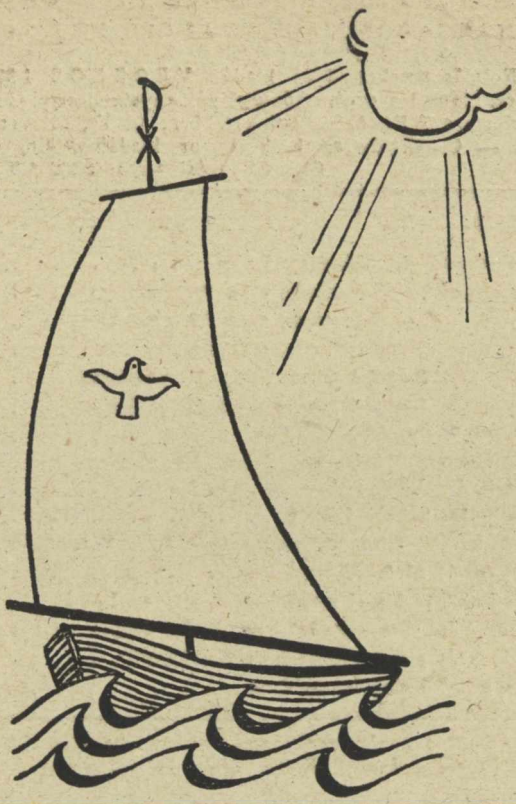

MÁTÉ 8. 26.

LELKIPÁSZTOR

1951. szeptember 66

LELKIPÁSZTOR

A MAGYARORSZÁGI EVANGÉLIKUS EGYHÁZ
LELKÉSZI SZAKFOLYÓIRATA
Felelős szerkesztő és kiadó: VEÖREÖS IMRE
Előfizetési ára hivatalos egyházközségi példányoknál egy évre 84 Ft, félévre 42 Ft, egy hónapra 7 Ft. Másoknak egy évre 60 Ft, félévre 30 Ft, egy hónapra 5 Ft. — Csekkszámla: Lelkipásztor kiadóhivatala, Sopron, 285.812.
Engedélyezési szám: 0382/A/Lp/1950. N. M. I.

TARTALOM: 1951. SZEPTEMBER HÓ.

Szószéki imádságok. Dr. Jánossy Lajos 383
Igehirdető műhelye: Szentháromság után 18. vasárnap 385
Szentháromság után 19. vasárnap 386
Szentháromság után 20. vasárnap 389
Szentháromság után 21. vasárnap 392
Szentháromság után 22. vasárnap 395
† Makkai Sándor. Szabó József 398
Egyház a világban — világ az egyházban. Dr. Günther Dehn előadása Közli: dr. Vető Lajos 399
Aulén dogmatikája. Scholz László 410
Dr. Kiss Jenő: Újszövetségi görög-magyar szótár. Veöreös Imre . . 415
Megjelent a Genesis új fordítása 417
Az „ifjú egyházak" teológiai munkássága. Terray László 420
Hozzászólás a „házasélet etikájá"-hoz. Győri János 425
Néhány megjegyzés a hozzászóláshoz. Szerkesztő 429
Visszatekintés a lelkészkonferenciákra Borítólap . 3

A misszió „ifjú egyházairól" szóló sorozatunk első két cikkét folyó évi januári és februári számunk hozta. Most következik a harmadik, befejező tanulmány.

A lap megjelenése a szerkesztőségen kívülálló, technikai okokból késett.

FÓTON

szeptember 26—28. napokon lesz a evangélizációkat előkészítő konferencia, amelyen az evangélizációk munkásai és az evangélizációkat kérő gyülekezetek lelkészei találkoznak. Túróczy Zoltán és Csepregi Béla szolgálnak a reggeli és esti áhitatokon.

Az idő kétféleképpen válhatik veszedelmes kísértéssé az ember számára. Vagy úgy, hogy semmibe veszi, Van betege, sőt őrültje a peremutatónak. — s van vétkes tékozlója a drága időnek. E kétirányú kísértés ellen egyetlen módon lehet védekezni: nyugodt pontossággal.

Ha az idő feletti örök Isten jónak látta, hogy bennünket az időbe állítson bele, éljünk az idővel hűséggel és szoktassuk magunkat megbízható pontosságra. (Szabó József püspök körleveléből.)

Lutherből szemelvényeket dr. Pusztai László, az Asmussen-darabokat dr. Kósa Pál és Muntag Andor közli.

SZÓSZÉKI IMÁDSÁGOK

Szentháromság ünnepe után 17. vasárnap.

Urunk Istenünk, mennyei Atyánk! Hálát adunk, hogy Szent Fiadban megkönyörültél rajtunk és a törvény rettentő rabszolgaságából bennünket megváltottál és az egyedül Neked szolgáló élet szabadságára mentettél. — Kérünk: vezérelj Szentlelkeddel világosságodban, hogy bűnbocsátó és szabadító kegyelmedért hálás gyermekeidként igaz hitben, alázatos szívvel egészen Neked éljünk. Add, hogy ünnepeidet szent evangéliomod buzgó használatával mindig helyesen üljük meg és élő hitünknek bizonysága lehessen felebarátunknak szolgáló szeretetünk. Őrizz meg szent törvényed külsőséges, hazug cselekvésétől és ne engedj az isteni törvényed nélküli hamis szabadság veszedelmébe se, hanem légy velünk irgalmaddal mindvégig, egykor pedig szabadíts meg minden gonosztól, hogy örök boldogságban szolgálhassunk Téged a mennyekben, ámen.

Szentháromság ünnepe után 18. vasárnap.

Urunk Istenünk, mennyei Atyánk! Áldunk, hogy megismertetted velünk üdvözítő akaratodat, egyszersmind pedig alázattal valljuk meg, hogy — mi, szegény bűnösök — nem tudjuk teljesíteni parancsolatodat, mert testünk és vérünk, e világ és az ördög szüntelenül kísért és ellenünk támad. — Kérünk: add Szentlelkedet, hogy megtartson és erősítsen az igaz hitben és így naponta növekedhessünk a szent törvényed iránti engedelmességben. Te Magad mukáld bennünk a jót, hogy igaz szeretetben szolgálhasson Téged és felebarátunkat egész földi életünk, míg majd tökéletességre viszel bennünket örökkévaló országodban, Szent Fiad, a mi Urunk, Jézus Krisztus érdeméért, ámen.

Szentháromság ünnepe után 19. vasárnap.

Irgalmas Üdvözítőnk, szabadító Krisztusunk! Áldunk kegyelmedért, amellyel a gutaütött meggyógyításában megbizonyítottad, hogy lelkünknek-testünknek Te vagy egyetlen orvosa. — Kérünk: mutasd meg rajtunk is irgalmasságodat bűnbocsátó hatalmaddal testünknek-lelkünknek minden nyomorúságában és megkötözöttségében. Bűnbocsánatoddal törd szét bűneink bilincseit és áraszd életünkbe békességedet, oszlasd el szívünk félelmét. Növeld hitünket, hogy soha kétségbe ne essünk, hanem a magunk és szenvedő testvéreink minden nyomorúságát mindig bizodalommal Hozzád vigyük, és szabadításodnak részesei lehessünk. Ajándékozd nekünk is azt az örömet, hogy szabadításodért hálás szívvel magasztalhassunk és tetszésedre élhessünk, egykor pedig az üdvözültek seregében örök boldogságban imádhassunk, ámen.

Szentháromság ünnepe után 20. vasárnap.

Urunk Istenünk, kegyelmes mennyei Atyánk! Hálát adunk, hogy Szent Fiad által országodba, a Veled való közösség királyi menyeg-

zőjének örömébe hívtál el bennünket. — Kérünk: Szentlelkeddel világosítsd és igazgasd szüntelenül szívünket, hogy ideigvalókért el ne veszítsük az örökkévalót és meg ne vessük szent asztalodat, Magadhoz hívó kegyelmedet. Add, hogy megbecsüljük igazságod fehér köntösét, menyegzői ruhánkat, mellyel megajándékoztál bennünket egyházadban. Vigyázzunk, hogy újra be ne szennyezzük azt és így a sötétségbe kivetettek közé kerüljünk, hanem a választottak seregébe fogadtassunk és Téged — Szent Fiaddal és Szentlelkeddel együtt — az örökkévaló királyi menyegzőben is dicsőíthessünk, ámen.

Szentháromság ünnepe után 21. vasárnap.

Mindenható Úr Isten! Hálaadással magasztalunk könyörületességedért, amellyel elküldted Szent Fiadat, hogy a bűnnek és halálnak hatalmából megváltson bennünket. — Kérünk: erősítsd Szentlelkeddel hitünket és őrizz meg a kísértések közt is. Indíts, hogy minden nyomorúságunkban bizodalommal forduljunk Üdvözítőnkhöz és igéjére, ígéretére hagyatkozzunk. Add, hogy kereszthordozásunkban részesei lehessünk békességének és örvendezhessünk szabadításának; egykor pedig kegyelmedből elérhessük hitünk végét, az üdvösséget Tenálad, az örökkévaló mennyei örömben, ámen.

Szentháromság ünnepe után 22. vasárnap.

Mindenható Isten, irgalmas mennyei Királyunk! Áldunk, hogy Szent Fiadban megkönyörültél rajtunk és Őt áldozatával adósságunk megfizetőjének elfogadtad, rólunk pedig adósságunk terhét kegyelmesen levetted. — Kérünk: Szentlelkeddel írd szívünkbe végtelen irgalmadat és ne hagyd sohase felednünk, hogy naponta bűnbocsátó kegyelmedből élünk. Add, hogy ennek erejével megbocsátó szeretetben éljünk minden felebarátunkkal. Őrizz meg, hogy szívtelenségünkkel és irgalmatlanságunkkal újra magunkra ne vonjuk haragodat és igazságos ítéletedet, hanem megbocsátó szeretetben élve, Megváltó Krisztusunkban mindig kegyelmes Atyánknak ismerhessünk Téged, akit — Vele és a Szentlélekkel együtt — bűnbocsátó irgalmadért hálás szívvel dicsőíthessünk mindörökké, ámen.

Dr Jánossy Lajos

HALOTTAINK

Irányi Kamill, volt szatmárnémeti, majd székesfehérvári lelkész, Budapesten rövid szenvedés után elhúnyt.

Wagner Ádám nyug. ráckozári (egyházaskozári) lelkész, Pécsett elhúnyt.

Szolgatársaink emlékét kegyelettel őrizzük.

Találjanak irgalmasságot az Úrnál ama napon (II. Tim. 1, 18/a)

IGEHIRDETŐ MŰHELYE

Szentháromság után 18. vasárnap

Alapige: Máté 22, 34—46. (Oltári ige: I. Kor. 1, 4—3.)

NÉHÁNY MEGJEGYZÉS A SZÖVEGHEZ: 35. v. „kísértvén" — gondolhattak arra, hogy velük együtt Jézus sem tudja megmondani a „nagy parancsolatot", vagy ha valamelyiket kiemeli, majd meg lehet vádolni a többi „lelegradálásával". — 37. v: „teljes érzületedből". Tehát nem egyszerűen „elméből". Többről van itt szó! — 40. v: „az egész törvény és a próféták". Vagyis az ótestamentumban foglalt isteni kinyilatkoztatás. — 43. v.: „Lélek által". Vagyis Dávid a Lélek ihletése nyomán tudott arról, hogy Isten a Messiást felmagasztalja.

SZÖVEGMAGYARÁZAT. Textusunknak két része van: 34—40. és 41—46. v. Az első szakasz a szeretet nagy parancsáról szól, a második pedig Jézus egy kijelentéséről szól, melyben a 110. zsoltárt magára alkalmazza: Ő Dávidnak Fia és egyben Ura! A két szakasz között látszólag semmi vagy csak nagyon laza összefüggés van.

34—40. v. A zsidó írástudomány összeszámlálta az Ótestámentom valamennyi rendelkezését és azt 613 parancsolatra és tilalomra osztotta. Ebben a törvényrengetegben maguk az írástudók sem igazodtak el. A 613 rendelkezést egyformán lényegesnek vallották és éppen abba fáradtak bele, hogy állandó félelemben éltek az egyformán fontos parancsok megszegése miatt. Mivel maguk is látták, hogy a rendelkezések és tilalmak tömkelegében nem tudnak eligazodni, odafordultak Jézushoz: „melyik a nagy parancsolat a törvényben?"

Jézus nem zárkózik el a feleletadás elől, hanem biztos kézzel ragadja ki az egész törvény velejét, amikor az *Isten és a felebarát iránti szeretet* gyakorlásában jelöli meg és foglalja össze az egész törvény lényegét. (V. Móz. 6, 5. III. Móz. 19, 18.) Persze az itt követelt szeretetben nem saját magunkból kitermelt érzelmet kell érteni, hanem olyan indulatot, amelyet bennünk az Isten szeretete ébresztett, olyan szeretetet, amely Isten irántunk való szeretetén gyulladt és abból táplálkozik, amely visszasugárzik Istenre és a felebarátainkra. A szeretet parancsának kiemelésével nem törli el vagy hanyagolja el a többi parancsot, hanem csak azoknak *lelkét*, indító-rugóját jelöli meg a szeretetben.

Meglepő, hogy Jézus *egymás mellé* helyezi az Isten iránti és a felebarát iránti szeretet követelését. Szinte *egyenlővé*, egyenlő fontosságúvá teszi a két követelést. A kettő egymástól elválaszthatatlan. Nem szeretjük Istent, ha nem szeretjük felebarátainkat. De ugyanakkor hiába próbáljuk szeretni igaz szeretettel felebarátainkat, ha nem szeretjük Istent. Istent a felebarátainkon keresztül, felebarátainkat pedig az Istenen keresztül szeretheljük igazán.

Ennek az Isten iránti szeretetnek „teljes"-nek kell lennie, vagyis egész exisztenciánkkal kell szeretnünk Istent, a felebarátaink iránt való szeretetnek szintén olyannak kell lenni, mint amilyen szeretettel szeretjük önmagunkat: vagyis *korlátlannak*. Minden más törvény betöltése ennek a *teljes szeretetnek* a meglététől függ.

41—46. v. Textusunk második szakasza azt a kérdést veti fel, hogy kicsoda a Messiás? A zsidó írástudomány az ótestámentomi próféciák alapján „Dávid Fiának" vallotta a Messiást, amellyel nemcsak azt akarta megjelölni,

hogy Dávid családjából származik, hanem azt is, hogy ő fog Dávid trónjára ülni és mint földi király pásztorolja az ő népét. Jézus hivatkozva a 110. zsoltárra éppen azt a kérdést veti fel, hogy miképpen lehet a Messiás Dávid Fia és Ura egyszemélyben? Nem cáfolja meg a dávidi eredetét, de egyben arra hívja fel a figyelmet, hogy a Messiásnak azt mondja az Úr: „Ülj az én jobb kezem felől". Tehát a Messiás nem pusztán földi király, hanem isteni dicsőségnek a részese. *Valóságos Isten és valóságos ember!* Hogy a Messiás Dávid családjából származik, ez azt mutatja, hogy *„önmagát megüresíti", szolgai formát vévén fel, emberekhez hasonlóvá lévén".* De ugyanez a Messiás Dávidnak Ura is, mert eljön az idő, amikor *„vetem a te ellenségeidet a te lábaid alá zsámolyul"* (44. v.). Amikor Jézus hivatkozik a 110. zsoltárra és azt magára alkalmazza, akkor ebben benne van a zsidó messiási remény hamisnak ítélése.

Hol van összefüggés a két szakasz között? Jézus szeretetet követel Isten és ember felé egyaránt, de *előbb adott példát erre a szeretetre,* akkor, amikor *vállalta a menny örök dicsőségének az elhagyását, emberi származását:* Dávid családjából születve. Ez a nagy szeretet, amely a testetöltés csodájában van előttünk, nemcsak a mintája, hanem egyben forrása az igaz szeretetnek. Ebből a szeretetből táplálkozva tudjuk Istent és felebarátainkat igaz szeretettel szeretni. A testet-öltés által eggyé lett az Isten és felebarátaink iránti szeretet: ha felebarátainkat szeretjük, akkor ezzel egyben Istent is szeretjük. A megdicsőült Krisztus Isten jobbján imádkozik ezért a szeretetért.

GYAKORLATI MONDANIVALÓ: A fentiekhez még a következőket kell hozzátenni: Világosan meg kell mondanunk a gyülekezetnek, hogy az, amit mi magunkból „kitermelve" szeretetnek mondunk, az nem szeretet. Az igaz szeretet, amit Isten kíván tőlünk, az csak Tőle szállhat alá a mennyből a Szentlélek által. Ezért az Isten szívéből a mi szívünkbe hulló szeretetért imádkoznunk kell naponként.

A szeretetet nem pótolhatja keresztyén életünkben semmi sem. Nem elég a hit megvallása, a szóval való bizonyságtétel: Isten szeretetet vár tőlünk. „Erről ismeri meg mindenki, hogy az én tanítványaim vagytok..." — mondotta Jézus.

Sokan vannak, akik abba a nyomorúságba kerültek bele, hogy próbálgatják Istent „szeretgetni": bibliaórákon, konferenciákon, imaórákon, de közben a *felebarátról* elfeledkeznek. Világosan meg kell mondani, hogy Istent csak a felebaráton keresztül lehet igazán szeretni.

Viszont olyanok is igen sokan vannak, akik azt hangsúlyozzák, hogy „fő az embertársak iránti szeretet". „Tegyünk jót mindenkivel, aztán ezzel rendben van". Itt viszont azt kell megmondanunk, hogy ami hitből nincs, bűn az. Vagyis csak Istenen keresztül szerethetem igazán a felebarátomat. Tehát félre minden humanitásból eredő emberszeretettel. Ez nem elég. Ezzel el lehet kárhozni. Csak a Jézus Krisztusból táplálkozó szeretet az igazi szeretet.

Ne felejtsük el azt sem megmondani, hogy ennek a szeretetnek pedig nem valami hamvábahúnyt szeretetnek kell lennie, hanem *korlátlannak.* Végtelennek. Minthogy Isten is így szeret minket. *Káldy Zoltán*

Szentháromság után 19. vasárnap

Alapige: Máté 9, 1—8. (Oltári ige: Ef. 4, 22—28.)

Az eredeti szöveg többlete.

1. A gutaütött meggyógyításáról szóló elbeszélést megtaláljuk Márk (2, 1—12.) és Lukács (5, 17—26.) evangéliumában is. Márk részletes elbeszélése szerint Jézust olyan nagy sokaság vette körül, hogy a beteg hozzátartozói nem tudták Jézust megközelíteni, ezért a háztető felől eresztették le a beteget

hozzá. Az a görög ige, amely szerint a beteget „odaviszik" Jézushoz, — mint a neki megfelelő latin offerre, s a belőle származó offertorium, oblatio — a későbbi keresztyén szóhasználatban annyit is jelent, mint „áldozatul felajánlani", „áldozatul bemutatni." Társai ezt a beteget mintegy „felajánlják" Jézusnak.

Az evangélista kiemeli „azoknak hitét": ez elsősorban azokra a Márk elbeszéléséből ismeretes, szokatlan körülményekre utal, mellyel a betegeket Jézushoz vitték, s neki mintegy felajánlották. Azonban talán még másra is figyelmeztet ez a mondat: „Noha másnak az erénye és hite — mondja egy régi magyarázó (Wetstein) — az örök üdvösségre nézve semmit sem tehet, az mégis használ neki abban az életben." Így használ lenni felebarátunknak, — ez a keresztyén szeretet igazi megnyilatkozása.

2. Az írástudóknak a közmeggyőződésbe is átment hite szerint Isten a betegséget és szerencsétlenséget a konkrét bűnei miatt küldi az emberre. Az írástudók sokszor megpróbálták kiszámítani, hogy milyen betegség milyen bűn büntetése. Ezt a számítgatást Jézus elutasította (v. ö. Ján. 9, 3.). Ezért nincs jogunk itt sem azt keresgélni, hogy vajjon mi volt a gutaütött bénaságának a lelki (és erkölcsi) oka, s a fölött elmélkedni, hogy Jézus bűnbocsánatot adó szava milyen összefüggésben van a beteg betegségével. Jézus a bűn és betegség nyomorúságában sínylődő beteget látja maga előtt, s mindig testet és lelket gyógyít. Hiába gyógyul meg az ember a legsúlyosabb betegségből is, ha lelkileg beteg, nyomorék marad. Krisztus ajándékának a gazdagsága éppen az, hogy nemcsak a test nyomorúságát szünteti meg, hanem a lélekről is elveszi a bűn terhét.

3. Az evangélista nem szól semmit a beteg és kísérőinek a hálájáról. Annál többet hallunk az írástudók megbotránkozásáról és arról, hogy a „sokaság" sem tud Jézus ajándékával mit kezdeni. Az írástudók istenkáromlást gyanítanak, a sokaság pedig úgy véli, hogy Isten „az embernek" adott csodálatos gyógyító hatalmat, vagy éppen jogot a bűnbocsánat ajándékának a kiosztására. Pedig Jézus ajándékában maga Isten közeledik az emberhez, mert egyedül Istennek van hatalma a bűnöket eltörölni (v. ö. Ésaiás 43, 25.) és Jézusban nem az esendő, bűnös ember hatalma, valami titokzatos képessége nyilatkozik meg, hanem az Istenküldötte „Emberfia". Ez a titokzatos név, Jézus személyének a végső titkára mutat rá. Az, aki csak a csodát várja Jézustól, vagy a saját hívő-hitetlen mértéke szerint ítéli meg őt, soha sem jut el ennek a titoknak a nyitjához. Ezt a titkot csak Ő maga tárja fel azoknak, akiket a bűnbocsánat ajándékával emel fel önmgához.

Karner Károly

Gyakorlati alkalmazás.

Az emberek bűn által való megkötözöttsége két irányban szokott megmutatkozni. Vagy nem veszik észre a belőle adódó nagyon szűkreszabott lehetőségeket és nagyot akarások ködétől megrészegülten néznek a holnap felé, vagy pedig dermedt tehetetlenségben vergődnek a miatt, hogy nincs megoldás. Elsősorban az utóbbiaknak szól ez az ige, akik úgy látják, hogy mult, jelen és jövendő sorsszerűen fonódik, gabajodik össze és benne olyan értelmetlenül és céltalanul táncoltatják a hullámok az embert.

Isten igéje tisztázza csak a helyzetet. Lámpája megmutatja, hogy megoldatlanságban, békétlenségben szenvedő emberek életében nem a vaksors rontott bele észrevétlenül, vagy akár pajkos könnyenlműséggel, kihivottan, hanem Isten szemét fumigáló engedetlenség, azaz bűn terjeng, feszül és okvetetlenkedik benne. Mindez egy Valaki előtt világos, Jézus előtt, akit éppen ez az ige csalhatalannak mutat az ember tehetetlen helyzetének felmérése szempontjából.

Bűn és nyomorúság között összefüggés van, még akkor is, amikor vala-

miféle nyavalyának, vagy kívülről jött sanyarú helyzetnek közvetlen bűnelőzménye nem deríthető ki. Ennek vállalása akkor is szükséges, amikor az irgalmatlan nehéz és amikor saját magunkról van szó. Mások életében könnyebb a csapások, betegségek, levitézlések és tönkremenések mögött bűnt és bűnösséget szimatolni. Roppant nehéz azonban megtanulni azt, hogy mindabban, ami kellemetlenségképpen reánk zúdul, általunk észre nem vetten is Isten felelősségrevonása és fizetése van.

Ebben a nagyon is ilyen helyzetünkben keresi Jézus a hitet, hogy rajtá keresztül beléphessen emberek életébe és ingyen, sürgősen megtörténjék a helyreállítás. Ez az ige — ezt egyébként másutt is igazolja az Írás — feljogosít arra, hogy hitünknek mások életében és mások hitének, a miénkben való döntő szerepét meglássuk. De csak a Jézushoz juttatásban. A csodát, a megoldást magának tartotta fenn Jézus. A gutaütöttből csak általa lesz egészséges ember. A bűnök bocsánatának személyesen kell megtörténnie és ezt senkisem takaríthatja meg, aki igényt tart gyógyulásra, életre, üdvösségre.

Az, hogy a bűnbocsánat után hogyan jön rendbe az ember külső élete is, szintén Tőle függ. Nem írhatjuk elő feltételnek, követelménynek akkor, amikor bűneinkre világosság derül és követi a megtérés és bűnbocsánat. De ha a bűn és nyomorúság között összefüggés van, akkor nekünk szabad jóreménységgel, azaz bizodalmas hittel hinnünk, hogy Akinek hatalma van arra, amire másnak nincs, hogy bűnöket bocsásson meg. Annak hatalma van arra is, hogy most ,1951-ben is hatalommal parancsolja: „Kelj fel... és eredj haza." Ha pedig Neki ez a sorrend tetszik, akkor észszerűtlen, igazságtalan és célra semmiképpen nem vezető változtatni rajt.

A csodalátók álmélkodása ugyanis semmit sem ér akkor, ha nem jár együtt vele megtérés és örömteli meghajolás az előtt a Krisztus előtt, aki azért jött, hogy megkeresse és megtartsa ami elveszett, s Akiben kétségtelenül elérkezett Isten országa. Egyébként is csak a legnagyobb csodán, a megtérésen keresztül nyer jó értelmet minden csoda és tesz örökre alázatosan hálássá.

Szabó Gyula

Luther 1528. okt. 18.-i igehirdetéséből:

És íme hangzik a drága szó, megtörténik, ami ebben az evangéliumban a fődolog, Jézus szól: „Bízzál fiam, megbocsáttattak néked a te bűneid". Erre következik a bocsánat, melytől a szív vidám és a lelkiismeret szabad lesz. Ez világos beszéd és érthető. Egyedül az ő irgalmasságában bízzál és arra építs. Az Úr vigasztalása nem cselekedetektől, türelmes szenvedéstől vagy ezekhez hasonló dolgoktól függ, hanem egyes egyedül a bűnök bocsánatától. Nem rendeltetett olyan cselekedet, melyre az emberi szív rábízhatná magát.

Először gyógyít az Úr, azután parancsol. És mit parancsol? Nem kolostorba vonulást, az emberek közössége előli menekülést. Nem látszólagos jócselekedeteket. Nem azt mondja a gutaütöttnek: böjtölj, hanem eredj haza és tedd a dolgodat. Azért egy szolga vagy szolgáló, aki végzi a kötelességét hittel, az cselekszi a legjobb cselekedeteket. — Ha kegyes lettél és hiszel a Jézus Krisztusban, maradj helyeden és dolgozz. Akárki vagy akármi a hivatalod. A világ persze az ilyenről hallani sem akar, azt mondja, hogy mi megtiltjuk a jócselekedeteket. Mi pedig parancsoljuk Krisztussal, hogy kelj fel, de megakadályozzuk, hogy a gutaütött magától felálljon és azt mondja Krisztusnak: én nélküled is egészséges vagyok.

Summa: először: a bűnbocsánat megvidámítja a szívet, másodszor azt jelenti: menj haza és tedd a dolgodat.

Szentháromság után 19. vasárnap: Az új élet forrása.

Epistola: Efez. 4, 22—28. *Evangélium: Máté 9, 1—8.*

Az új élet a bűnbocsánat elnyerésének megbizonyítása. Isten minden tette annak megmutatására irányul, hogy neki van akarata és hatalma a

bűnök megbocsátására. Ezért gyógyította a betegeket és támasztotta fel a halottakat földi élete folyamán. Ezért ad erőt övéinek az új életben való járáshoz. Felebarátaink felé tett szolgálatainkból a hit ismerhető fel.

Csak új ember élhet új életet. Semmi értelme sincs annak, hogy az ó-embertől új életet várjunk. Az ó-ember a halálé, mert meg van „romolva a csalárdság kívánságai miatt". Valóságos szent és új életet csak az új ember élhet, akit Isten szült erre az új életre.

Az új élet a kicsiny dolgok komolyan-vételében látszik meg. Az ó-ember úgy gondolja, hogy a kicsiny dolgok felett átsiklhat; a nagy dolgokra törekvés teszi jobbá. — Az új ember átengedi Istennek a nagy dolgokat és maga a kicsiny dolgokban igyekszik harcolni a bűn ellen.

Az új élet a bűnbocsánatból folyik, amely által új emberekké leszünk. Ez megmutatkozik a kicsiny dolgok komolyan-vételében.

Asmussen.

Szentháromság után 20. vasárnap

Alapige: Máté 22, 1—14. (Oltári ige: Ef. 5, 15—21.)

Az eredeti szöveg többlete.

1. Az egyházi év folyamán kétszer találkozunk Jézusnak avval a példázatával, mely az ő királyi hivatását — vagy így is lehetne mondani: az Isten királyságába való meghívást — tartalmazza. Először Szentháromság utáni 2. vasárnapon, a Lukács 14, 16—24. található formában, most pedig Máté evangélista szövegezésében. Lukács előadásában a példázat inkább azt állítja szemünk elé, hogy Izráel engedetlensége miatt Isten királyságának az örömébe nagy számmal mennek be az eredetileg „nem-hivatalosak", „vámszedők és bűnösök", sőt a pogányok. Máté evangélista elbeszélésében Jézus példázata még sokkal hangsúlyozottabban nyer a messiási üdvkorra vonatkoztatott értelmezést és az Isten királyságának az üdvtörténetét példázza a prófétáktól fogva Jeruzsálem pusztulásán keresztül, egészen az ítélet napjáig.

Hogy Isten „király" — ez már az Ószövetségben is gyakori képzet, s így a példázatban is Jézus minden zsidószármazású hallgatója számára magától értetődő hasonlat. Ugyancsak gyakran az Isten királyságának az üdvkorát példázza a menyegző képe (az evangéliumokban, ill. az Újszövetségben is többször, pl. Máté 9, 15; Ján. 3, 29; Jel. 19, 7.). A menyegzőre való ismételt hivás érthetően szimbolizálja a próféták és apostolok megtérésre és Krisztushoz hívó szavát. Utal a példázat arra is, hogy a „hivatalosak" a hivást elutasították, hogy Jeruzsálem „megöli a prófétákat és megkövezi azokat, akik hozzá küldettek" (Máté 23, 37.), — gondoljunk itt István vértanúra és az első keresztyén vértanúkra is! A „gyilkosok elvesztésénél" és a „városaik felégetésénél" az evangélista borzadállyal emlékezett Jeruzsálem szörnyű pusztulására Kr. u. 70-ben. — Jeruzsálem tragédiája az egész őskeresztyénségben mélységes benyomást keltett. Végül, — mint Pál apostol Róm. 11, 11-kk-ben, — úgy tapasztalja Máté gyülekezete, hogy a „hivatalosak" hitetlensége árán jutott Krisztus királyi hivása és vele az üdvösség a pogányokhoz.

2. A királyi menyegzőhöz kapcsolódik hozzá az a sokszor „függeléknek" tekintett szakasz, amelyben az egyik menyegzői „vendég" „menyegzői ruhájá"-ról van szó. A példázatnak ez a vonása ugyanazt hangsúlyozza, amit Pál apostol is olyan nyomatékosan hirdetett gyülekezeteinek, hogy t. i. Isten ingyenvaló kegyelme, és az, hogy Isten hit által és hit alapján fogad el bennünket igazaknak, nem szabadítja fel a hívő keresztyént a bűn cselekvésére, ellenkezőleg, új, Istennek kedves életet követel tőle. Ez az Isten által ajándékozott igazságban járó új élet a „menyegzői ruha", a Bárány menyeg-

zőjére ajándékozott „tiszta és ragyogó fehér gyolcs“ (Jel. 19, 8.). A sokszor felvetett kérdést: hogyan követelhet a király az utakról begyűjtött vendégektől menyegzői ruhát, nem valamiféle antik vendéglátó szokásból kell megmagyarázni, hanem inkább az apostoli igével kell szemlélteni, hogy Isten kegyelme az új élet ajándékában valósul meg. Isten úgy hív bennünket az ő országába, hogy igazságának ajándékával ruház fel: „Aki Krisztusban van, új teremtés az, a régiek elmultak, ime újjá lett minden!“ (II. Kor. 5, 7.) — erre is figyelmezteti a példázat a gyülekezetet.

Karner Károly

Gyakorlati alkalmazás.

Első feladatomnak azt tartom, hogy kézzelfoghatóvá tegyem a gyülekezet előtt, miben áll az a lakodalmi öröm, amelyet Jézusban Isten számunkra készített, — másodiknak pedig, hogy a Szentháromság utáni 2. vasárnapján feldolgozott rokon-igével szemben itt jelentkező merőben új elemet, a menyegzői ruha feltételét szóhoz juttassam.

Mi az öröm Krisztusban?

Az, hogy a nyájas Isten uralmát és velem törődését tudom magam felett. Akihez magamtól szorongva közeledném, bizalommal így szólhatok: Atyám, édes Atyám! — Atyám, aki utánam leselkedik, de nem azért, hogy bűneimet kilesse, hanem, hogy kilesse a megpróbáltatás perceit és a legnehezebben felemeljen.

Öröm az elengedett bűnök tudata. Öröm levetni minden nap estéjén gyónó imádságban a nap vereségét és tudni azt, hogy marasztalhatják rosszakaratú emberek édes kárörömmel bűnöm és gyalázatom emlékezetét, az én Atyám mindenható kezével már ma letörölte, és én hólnap új napra ébredve, nem hurcolom magammal lompos terhét a tegnapoknak.

Öröm nézni: biztos úton jár az igaz ember. Jézus minden lehetséges kérdésre határozott feleletet ad. Tétova utaktól vezetése megkímél. A biztos utat lábnyoma jelzi.

Öröm érezni tagjaimban erejét és dicsekedni vele a Sátán felé. Ime a második Illés betért hozzám, azért nem apad ki korsóm és vékám, sőt tudok másokon is segíteni.

Nem lehet erkölcsi kérdésed és igényed, amelyre Benne feleletet ne találnál, — bűnbocsánat, békesség, türelem, erő, öröm, üdvösség készen van Benne.

Minnél több emberrel találkozol, derűs mosoly helyett, komor homlokkal, minnél több családban találsz brómos szelencét, annál erőszakosabban készítgeti Isten a szíveket ennek az örömnek felismerésére és elfogadására.

Tudnod kell azonban, hogy a legszebb feldicsérés sem ér nyomába annak, ha magatartásoddal velük ezt az örömöt megízlelteted.

Lakodalmi meghívásában Isten megmutatja önmagát. Így lesz ez az ige *tanulmány Istenről.*

A szó mögött: Ime minden kész! — Isten munkája húzódik meg. (A háziasszonyoknak van fogalmuk arról, mi mindennek kell megtörténnie, míg végre a terített asztalhoz invitálhatják vendégeiket.) Az üdvösség így Istennek munkája, nem emberi produktum és nem együttműködés eredménye. Ne kérdezgesd tehát mindutalan, mit tegyek, — a felelet ugyanis csak ez lehet: Higgy az Úr Jézus Krisztusban és üdvözülsz mint te, mind a te házadnépe.

Nézd, milyen gazdag az Isten! Mindenkit behívnak, mégis van hely. Milyen bőkezű! Ingyen ad mindent, még a menyegzői ruhát is. Készséges? Több: kényszerít bejönni minket. Kegyelmes, nem tesz különbséget az emberek között. Türelmes a várásban, sietős a segítésben. „Eredj hamar“ — Neki, az örökkévalónak drága minden perc.

Ne csodálkozzál, ha ellenállásodon megszomorodik, vagy haragja patakzik rád.

Felismerted-e, akik az Isten követségében jártak nálad? Ellenállásodban nem olvassa-e rád Jézus: „Te, ki megölöd a prófétákat"?

Sok tönkre ment lélek és elsodort korszak annak köszönheti minden sivárságát, hogy a visszautasított Isten méltó haragját vonta fejére.

A meghivottakról szóló rész pedig *tanulmány az emberekről.*

Az emberek többségének nem kell Isten országa, mint nem kell a gyermeknek a spenót. Verni kell őket az asztalhoz.

Vannak közöttük olyanok, akiknek nincs tudomásuk az igazi örömről. (Vitatkoznak a Bibliáról, pedig csak a fedelét ismerik.) Akiknek nincs világos értéksoruk, és a silányért elhárítják az igazit. Akik elfogultságból hadakoznak és önmaguk, elveik revíziójára nem értek meg. Akiket a jólét, vagy szegénység tesz elbizakodottá, vagy megkeményedetté. Egyiket a szerzés lázas tempója, másikat a család, a hitetlen férj, vagy a bálványozott gyermek, ismét mást a bűn szeretete, önmaga előtt is rejtett megkötözöttsége indít mentegetőzésre. Nemcsak gonoszul, hanem észellenesen is, érdeke ellen cselekszik a vakság.

A mentségek mögött nem akarás és hitetlenség éktelenkedik.

A bemenetelnek egyetlen feltétele van: *a menyegzői ruha,* és sajátságos, azt is készen felajánlja a vendéglátó gazda. Mi más lenne ez, mint saját igazságom helyett a Krisztus igazsága. Egyszerűbben kifejezve, bűnbánat és bizó hit. Csak Isten tudja, mennyi saját ruhájával elégedett ember ámít másokat, csapja be és rekeszti ki önmagát csak azért, mert nem vállalja a semmivé lételt, hogy valakivé lehessen Krisztus által.

Örömre vágyódik a szíved? A hivó szóra hajts!

Böjtös Sándor

Luther igehirdetéséből:

Az egyház ezen a földön azoknak az embereknek a közössége, akik az evangéliumnak Krisztusról szóló tiszta tanítását hallják, hiszik és vallják, akikben a Szentlélek az ige és a szentségek által munkálkodik. Természetesen közöttük is akadnak hamis keresztyének, képmutatók, akik külsőleg ugyanazt a tanítást vallják és szentségek közösségét is ápolják, sőt még hivatalokat is viselnek. Az ilyeneket is el kell tűrni, míg majd Isten maga jön az ő ítéletével. — Erről mondja az ige, hogy a király bejön a vendégek üdvözlésére és nyilvánvalóvá teszi, kinek nincs menyegzői ruhája. És megparancsolja a szolgáknak, hogy a képmutatásában megkövesedett szívű, megtérni nem akaró vendég kezeit és lábait kötözzék össze és dobják a külső sötétségre, ahol nincs vigasztalás és üdvösség, csak sírás és fogcsikorgatás. Így történik ez az egyházban is. Amikor az ilyen képmutatók és az evangélium üldözői leleplezik magukat, egyuttal ki is zárják magukat a közösségből.

Szentháromság után 20. vasárnap: Az új élet sürgőssége.

Epistola: Efez. 5, 15—21. *Evangélium: Máté 22, 1—14.*

Az új életben óvatosan járó keresztyén számol az idő sürgetésével. Nem vár kedvezőbb alkalomra, mert tudja, hogy a napok gonoszak. Akkor dönt, amikor választás elé kerül és nem igyekszik a döntést kedvezőbb alkalomra halasztani. Tudja, hogy nem maga határozza meg a döntés idejét.

Sürgősen kell döntenünk. Ez kitetszik az Isten hívásából. Ha Isten hív, nem halaszthatjuk el az engedelmeskedést, a döntést, azért, mert földi hivatásunk is hív. Istené az elsőség. Ezért kell állandóan Isten igéjéből élnünk, hogy az befolyásolja döntéseinkat és töltse be egész valónkat.

Minden döntés hitbeli döntés. Amikor Isten feladatokat tűz elénk, melyeket nekünk, új életben járó embereknek meg kell oldanunk, tulajdonké-

pen az ő országába, magával való közösségre hív. Hogy mi hinni akarunk-e, azt nem dönthetjük el egyszersmindenkorra, hanem esetről-esetre! Ezért kell úgy járnunk, mint akik felöltözték a Krisztus igazságának új ruháját.

Az új élet döntéseket kíván tőlünk. Nem élhetünk abban a hamis reménységben, hogy végül is minden jóra fordul. Isten állandóan döntés elé állít: vajjon igéjéből akarunk-e élni és az ő igazságától vezéreltetve akarunk-e cselekedni!

Asmussen.

Szentháromság után 21. vasárnap

Alapige: Ján. 4, 46/b—54. (Oltári ige: Ef. 6, 10—17.)

Az eredeti szöveg többlete.

A királyi ember története a jelek nélkül, tehát „vakon", feltétlenül Krisztusra hagyatkozó hit győzelmét hirdeti. Két pólusa van a történetnek: Krisztus istenfiúi hatalma betegség, nyomorúság, halál felett és az igazi hit állandó, sziklaszilárd, pusztán Krisztus szavára építő bizodalma.

Basilikos, királyi ember (46. v.). A szó jelenthetne királyi származást. Ebben az esetben a heródesi királyi család tagjáról, Heródes Antipás negyedes fejedelem valamelyik rokonáról lenne szó. De jelenthet királyi főembert, hivatalnokot is. Ez a valószínűbb. Nincs megemlítve, hogy ez az ember pogány volna. A történet tehát nem azonosítható a kapernaumi pogány százados szinoptikus történetével.

Ez a „királyi" ember tehetetlenül áll a halál fenyegető közelsége előtt: a legnagyobb földi erő és hatalom is megismeri azt a nyomorúságot, amelyből senki más ,egyedül Krisztus szabadíthat meg (nemcsak a testi, hanem az örök halálra is gondolnunk kell!).

Episteusen, hitt, bízott, ráhagyatkozott (50. és 53. v.). Krisztus a hit számára mutatja meg hatalmát. Itt is a beléjefogózó, irracionális hit tapasztalja Krisztus irracionális, de valóságos győzelmét a halálos betegség fölött. Az a hit, amelyik annyira egyedül Krisztus igéretére épít, hogy a puszta „logos", ige, szó is elég neki. Nem sürgeti tovább Jézust, hanem puszta igéretébe fogózva békességgel távozik. Ez a láthatatlanra építő hit „látó", tapasztaló hitté lesz a betegágynál (53. v.).

Hitünk itt a földön mindig ebben a polaritásban él: már lát, bír, tapasztal és még nem lát, bízik, reménykedik, az eljövendő dicsőség reménységében él. Ez a paradox kettősség, az élő hit sajátos bélyege.

Sémeion, jel, ismertető jel (48. és 54. v.). Jézus a saját csodáit — a halálos beteg meggyógyításának itteni csodáját is belefoglalva — nevezi „teras kai sémeion"-nak. Ezzel a megjelöléssel beleviláglt a bibliai csodák kérdésének a mélységeibe. Ezekkel a csodákkal semmit sem tudunk ma kezdeni, ha külön-külön, egyenként, összefüggésükből kiragadva próbálunk közeledni hozzájuk. A „sémeion" szó azonban az egyes csodákon túlmutat, a nagy háttér felé! Ezek a csodák „jelek!" Minek a jelei? Földi világunk formáját a bűneset miatt, a bűn és a halál határozzák meg. A bibliai csodákban — centrálisan Krisztus feltámadásában — Istennek bűntől és haláltól szabad új és eljövendő világra revelálódik. Ezek a csodák a bűn és halál-uralta földi életben Isten örök, rejtett, eljövendő világának „fellobbanó villámfényei", jelei. Krisztus rejtett, reális hatalmának lelki, vagy ha néki úgy tetszik, testi megnyilvánulásai (a gutaütött története!). A bibliai csodák titkához a centrális csodán, Krisztus feltámadásán keresztül és a *hitben* e felől való meggyőződésen át vezet ma is, a modern ember számára is az egyetlen „keskeny út".

A királyi ember története azt prédikálja, hogy a mai gyülekezet és egyház merjen erős és bízó hittel ráhagyatkozni Krisztus hatalmára!

Nagy Gyula dr

Gyakorlati alkalmazás.

Nekünk olyan Urunk van, aki sokszor kereszten és próbákon keresztül mutatja meg az Ő dicsőségét, hogy higgyünk benne.

Galilea (a 46. vers alapján Kána) számára ez a második ilyen jel volt. *Megújuló kegyelem!* Isten irgalmasságának a nagyságát hirdeti, hogy nem egyszer — sőt nem is cak kétszer — hanem többször, sokszor ad lehetőséget Jézusnak, mint Krisztusnak a megismerésére. Galilea népe számára új lehetőség ez a hitre. A gyülekezet számára minden egyes istentisztelet, minden egyes igehirdetés, új lehetőség.

Istennek ez a megfoghatalan módon alkalmakat készítő kegyelme valósul meg a királyi ember fiának betegségében is. *Kegyelem a szenvedés,* a végső cél felé visz. Egy egész ház népének üdvössége felé vezet. (53. vers.) Vannak idők az ember életében, mikor Isten egy-egy betegágy, vagy más nagy nyomorúság útján készít lehetőséget az Ő megismerésére. A kapernaumi királyi ember bizonyára soha nem jutott volna el a hitre, ha Isten nem fekteti ágyba a fiát. Érdemes rajta gondolkodni. — Persze végső sorban és igazán nem emberi kereszteken keresztül látszik meg az Ő dicsősége, hanem azon a kereszten, amelyet Ő viselt. Az Ő dicsőségének nagysága az Ő halála által ragyog fel. — Megfoghatalan különös kegyelem.

Megfoghatatlan, mint ahogy megfoghatatlan az is, hogy *Jézus még a jeleket és csodákat várókat sem utasítja el magától, hanem hitüket átalakítja benne való hitté.* Jézus szemrehányó szavai nemcsak a királyi embert és nemcsak a galileabelieket érték mélán (48. vers). Hiszünk-e fenntartás nélkül mi is az Ő megváltói hatalmában, még akkor is, ha nem látjuk az Ő erejének megnyilvánulását? Mikor nem ment meg a szenvedésektől, mikor nem őrzi meg számunkra azokat, akiket szeretünk, saját egészségünket, vagy anyagi alapjainkat, esetleg a megszokott kényelmes életformát? Ki merné magáról állítani, hogy ilyenkor nem kételkedett még benne? Pedig Ő fenntartás nélkül igényli a benne való hitet. — Vannak keresztyének, akik csak akkor tudnak hinni, ha „lelki" értelemben is valami nagy dolgot látnak. Jeleket és csodákat várnak. Pedig van idő, mikor Jézus úgy látszik elzárkózik az ember elől. Nem teljesíti mindjárt a kérését. Próbatétel ez. Pislákoló, kicsinyhitűeknek örömet mond ez a történet: Jézus szemében még az ilyen hit is drága, akkor is, ha éppen nem így látszik.

Próbatétel volt az is, hogy a királyi embernek *egyetlen mondattal kellett haza mennie.* Nem vihetett magával még egy orvosságos üveget sem. Pedig azzal az egyetlen mondattal Jézus életet adott. Mert Jézus dicsősége éppen ebben valósul meg: *Ő életet ád.* Mert kinek is van dicsősége? Talán annak a hadvezérnek, aki győzte háborúban sokak életét kioltotta? Vagy akinek szavára életüket féltve, milliók remegnek meg? Nem, igazi dicsősége annak van, aki életet tud adni. Nem is rothatandó, hanem romolhatatlan, örök életet. Ő a mi Urunk. Nála van hatalom és dicsőség. Ő ugyan az volt a kapernaumi királyi ember idejében, ugyanaz ma és mindörökké. Mert bűn és annak zsoldja, a halál, csak ott van, ahol a Sátán uralkodik, de Krisztus az Ő hatalmával, igéjének erejével áttöri a Sátán uralmának kereteit. Vajjon, kell-e sokszor egy életet adó szóval, mondattal beérnünk? „Megbocsáttattak a te bűneid..." — és semmi külső biztosíték nincs rá, hogy valóban megbocsáttattak. „A Krisztusért örök életed és üdvösséged van..." — s most kétségek gyötörnek és nem látsz belőle még semmit, mint az apa nem látott fia gyógyulásából semmit, míg haza nem ért, vagy legalábbis, míg a szolgák-

kal nem találkozott. „Ne aggodalmaskodjatok a ti életetek felől . . .“ — s most nem tudod, hogy lesz-e holnap kenyered, amelyet megszegsz. És így viszi Jézus az Ő egyházát is bizonytalan úton előre, hazafelé egyetlen ígérettel. Jézus az Ő megváltói hatalmát így gyakorolja: emberi szavakon keresztül. Higgyj az igének a kapernaumi királyi ember hitével, mert Ő életet ád.

Bánfi Béla

Luther 1528. nov. 1.-i prédikációjából:

Lásd meg, milyen helyesen cselekszik a királyi ember és tanulj tőle. Ha valamit kérsz és úgy érzed, az Úr éppen ellenkezőjét cselekszi veled, ne veszítsd el kedvedet, hanem kérj tovább. A kísértés nem mindig rosszra, hanem jóra is irányul.

Ennek az embernek a hite eleinte gyenge és ingadozó, türelmetlen a késlekedés miatt, nagyon időhöz, helyhez és más teremtményekhez, nem egyedül az igéhez kötött. Azért mondta: „Uram jöjj, mielőtt a gyermekem meghal.“ Gyenge, mikor azt gondolja, hogy Jézusnak hozzá kell mennie. De az ige szerint ezután következik a tökéletes hit: „És hitt az ember a szónak . . .“ Itt láthatod a tökéletes és a gyenge hit közötti különbséget. A gyenge hit mindig külsőleges, mellékes dolgokba kapaszkodik. Az ember hisz, de megszabja az Úrnak az időt és a helyet és nem tűr késedelmet. A tökéletes hit egyedül az igének hisz.

A legtöbb ember azonban nagyon gyenge és csak addig hisz, amíg van mit ennie és van e világban mire támaszkodnia. Az ilyen hit kevés. Kezdetnek jó lehet, de nem maradhat így. A tanítványok hite is ilyen volt: addig hittek, amíg velük volt az Úr, amíg a hajóban volt, amíg őmellette még másra is támaszkodhattak. Az ilyen embereket nem szabad megvetni, hanem inkább tanítani és figyelmeztetni kell, hogy a hitük a bajban erősödjék és egyedül az igének higgyenek. Ez az ember egészen újjá lett. Az imént még azt gondolta, hogy a gyermeke a halálán van, most meg bizonyos felőle, hogy az él. Mindenek felett való nagy dolog ez. Azért dícséri János ennek az embernek a hitét.

A halálban is így lesz: akkor már nem lát az ember az életből semmit, nincs többé menedék vagy vigasztalás. Csak egy segít: az igébe kapaszkodó hit. Minél tökéletesebb a hit, annál édesebb a halál és viszont annál borzasztóbb a halál, mennél gyengébb az ember hite.

Szentháromság után 21. vasárnap: Az új élet ereje.

Epistola: Efez. 6, 10—17. *Evangélium: János 4, 47—54.*

Az új élet harc erőkkel, amelyeket sem nem ismerünk, sem velük meg nem birunk. Vakmerőség azt gondolnunk, hogy csupán helyi ellenállással van dolgunk. Erőkkel, szellemi hatalmakkal — melyeknek Isten teret engedett — van harcunk, amelyek erőnket felülmúlják.

Lelki fegyverzetre van szükségünk és a fegyvereknek az ellenfél fegyvereihez kell méretezve lenniök. Ilyen fegyvereink csak akkor lesznek, ha azokat Isten adja. De Isten adja azért, hogy mi az ördöggel és minden angyalával megmérkőzhessünk és győzhessünk.

Legerősebb fegyverünk az ige! Az igének hiszünk, anélkül, hogy látnánk! Isten igéje sokkal hatalmasabb, mint mi látjuk. Ahol az ige hirdeltetik, ott sokkal több történik, mint amit a gyarló szemünk lát. Aki hisz az igének, az Isten mindenhatóságában részesedik. A bűn és a betegség, melyekkel a világ sötétségének fejedelme uralkodik, nem vehet diadalt az igén!

Fegyverzetünknek erősebbnek kell lennie, mint amilyeneket magunktól vagyunk képesek előállítani. Egyedül Isten igéje olyan erő, mellyel ellent tudunk állni, amikor az ördög megkísért. *Asmussen.*

Szentháromság után 22. vasárnap

Alapige: Máté 18, 23—35. (Oltári ige: Fil. 1, 3—11.)

Az eredeti szöveg többlete.

A példázat üzenete: Isten végtelen bűnbocsátó kegyelme arra indít, hogy hálából minden pillanatban készek legyünk a megbocsátásra és teljes szeretetre egymás iránt.

Tízezer tálentom (24. v.) Keleten szokásban volt, hogy a szolga kamatra kölcsönt kapott gazdájától. De itt szinte elképzelhetetlenül nagy összegről (myrión talentón) van szó. Egy talentom kb. 50 kilógramm színezüstöt vagy színaranyat jelentett. Szorozzuk be ezt tízezerrel!

Jézus ezzel a hallatlanul nagy összeggel Isten iránti tartozásunk, bűnös adósságunk végtelen nagyságára akar rádöbbenteni. Életünk minden pillanatában teljes szívünkkel, minden gondolatunkkal és akaratunk minden rezdülésével Istennek tartozunk. Egyetlen bűn is végtelen és jóvátehetetlen lázadás a teremtő, megváltó és megszentelő Isten ellen, hát még bűnben fogant és bűnökkel rakott egész életünk! Ezen a háttéren lesz végtelen naggyá a mindent eltörlő, bűnbocsátó isteni kegyelem.

Végtelen hálátlanság (28. v.) A száz dénár, a király által elengedett adósság hatszázezred része. Milyen mérhetetlenül éles, sötét kontraszt a szolga gyilkosszándékú, könyörtelen magatartása urának végtelen jóságához, kegyelméhez képest! És mi mégis ebben a helyzetben vagyunk, valahányszor — okkal vagy ok nélkül — haragszunk valakire, gyűlölködünk, hiányzik belőlünk valaki iránt az igazi szeretet!

Naiv dolog volna azt hinni, hogy a „száz dénár" elengedésével valamiképen „megszolgálhatnánk", megértlemelhetnénk, kiegyenlíthetnénk Isten tízezer talentomos bűnbocsátó kegyelmét. Parányi vízcsepp volna a kegyelem végtelen tengeréhez képest minden megbocsátásunk. De ezt a parányi háladatosságot Isten valóban joggal elvárhatja minden megkegyelmezett bűnöstől! A minden körülmények között való megbocsátás nem tetszésünkre és megítélésünkre bízott jogunk, hanem Isten végtelen bűnbocsátó kegyelme tudatában a legtermészetesebb és legelemibb dolog, magától értetődő kötelességünk. (Karner, Máté ev.)

Az Úr haragja (32. v.) Isten félelmes, büntető haragja (orgistheis, haragra gyulladva) nem képzelődés, mese, a hívő számára idejét mult valami, hanem a gyülekezetet is állandóan fenyegető valóság! *Ahol és amint nem kegyelemből, tehát nem hitben, teljes megbocsátó szeretetben él valaki, ott a haragvó Isten törvénye és félelmes arca tűnik föl előttünk!*

A példázat befejezése legyen állandó mementó a gyülekezet, az egyház népe számára, hogy Isten bűnbocsátó kegyelme nem üres szavakat, hanem a hit félelméből és hálájából fakadó életet, megbocsátó szeretetet vár tőlünk. Máté 6, 15—15 és 7, 21!

Nagy Gyula dr

Gyakorlati alkalmazás.

Luther szerint az igehirdető ki se nyithatja a száját, hogy ne a bűnbocsánatot hirdesse. Ez az ige nagyszerű alkalom rá. Itt azonban a *hogyan* kérdésre nagyobb súly esik, mint általában.

A textusban találom meg a feleletet. Nem adósságelengedéssel kezdődik a példázat, hanem számonkéréssel és annak kinyilvánításával, hogy mit érdemel a dolgairól számotadni nem tudó. Itt kell kezdenem nekem, mai igehirdetőnek is. Egyoldalú Isten-látásban él a mai átlagkeresztyén. A Jóisten, aki „mindig segít" — Úristen! Ő nemet is tud mondani az ember kívánsá-

gaira, törekvéseire. Elő-elő rántaz Előle való bujkálásunkból. Mikor „bús Ádám, hol vagy"-át hallod, hangosabbá lesz a szívverés, nem az Isten-vágyban, hanem a félelemtől...

Az ember tudat-alattjában szörnyű „félelmek" laknak. Az ítélő Istentől való félelem is ott van. Mi nem rémítgetjük az embereket, mikor az ítéletet prédikáljuk nekik, csak a tudat világosságába hozzuk azt az ítélet-valóságot, amelyben úgyis élünk. Csak így lesz létkérdéssé a bűnbocsánat.

„Az Isten megbocsát — mondja a hitetlen — mást se tud, mint megbocsátani." A bűnbocsánat könnyenvételének a bűnét szemlélteti a szolga magatartásában is Jézus. Pedig a bűnbocsánat nagy dolog, olyan, mint mikor 10.000 tálentumot csak úgy elengedtek! Tettünk-e mi valamit érte? Még csak annyit se, mint az a szolga a halasztásért. Ő legalább könyörgött azért, hogy adjanak időt neki. Mi még könyörögni se tudunk úgy, hogy Isten azt számbavehesse. Talán nem is merjük hinni, hogy Isten meg tud bocsátani, magunkról ítélve. Erre kellene ráébrednünk, hogy milyen nagy és minden várakozást, sőt kérést felülhaladó történik, mikor megbocsát az Isten.

Ezen a ponton kell mindenekelőtt vigyáznia az igehirdetőnek. Különbség van a között, hogy „Isten hosszan tűr érettünk" és a között, mikor megbocsát. Nem szabad, hogy Isten hosszútűrésébe olvadjon el a megbocsátás *aktusszerűsége*. Isten hosszútűrése az hogy *nem történik köztünk* és Közte, sem az, amire mi várunk: az ítélet poharának kiöntése; sem az, amire Ő vár: a mi megtérésünk. *A megbocsátás viszont azt jelenti, hogy köztünk és Közte valami történt.* Isten maga rendezte ügyünket. Ebben a döntő fordulatot a kereszt jelenti. A kereszt véres valósága útját szegi a bűnbocsánattal való különféle könnyelmüsködéseknek.

Ezzel odaérkeztünk, ahol alapigénk döntő mondanivalója van. Isten nem egyszersmindenkorra bocsátotta meg az emberiség összességének minden elkövetett és elkövethető vétkét, ott a Golgotán. Ő nem nélkülünk cselekszik a mi érdekünkben. Ő nem mint élettelen tárgyakat számol oda a Golgotán történtek alapján az övéi közé. Hirdetteti nekünk a szeretetét. Azt akarja, hogy kegyelme belénk hatoljon úgy, hogy teret engedünk neki a szívünkben, az életünkben. Azt akarja, hogy a hitben megnyíljon az életünk Krisztus számára. Azt akarja, hogy Krisztus halálának ereje megöldökölje bennünk az ó-embert és az Ő feltámadásának erejével új életben járjunk. A megvilágított felület maga is világítóvá válik, az átmelegített tárgy maga is elkezd melegíteni. Az embernek azonban módjában van elzárkózni. A példázatbeli szolga eljárásának a képtelenségét már a gyermek is érzi. Hogy lehet ilyen egy ember? Pont azután, ami vele a király előtt történt! 10.000 tálentom adósságtól így megszabadulva, 100 dénárért fojtogatja a társát! Ilyen értheteltlen a hitetlenség is! Van valami köztünk és Isten között, ami miatt nem lehet urrá felettünk az, ami Tőle jő. Irgalma nem tud legyőzni minket. Ő kész feladni velünk szemben a jogot és kegyelem szerint eljárni, mi ugyanakkor embertársaink felé a magunk vélt igazát és jogát tűzön-vízen, egymás halálragyogtásán át is keresztülhajtjuk. Féle'metes, hogy így ellene tudunk állani Istennek, főleg az ezt követő ítélet miatt. A kegyelem az egyetlen út megmenekedésünkre: ha ezen az úton nem menthet meg minket Isten, elveszünk.

Bánjuk meg könyörtelenségeinket, gyűlölködéseinket, lássuk meg ebben hitetlenségünknek és engedetlenségünknek keserű gyümölcsét! Térjünk az Úrhoz kegyelemre! Higyjünk új életünkre nézve is Krisztus erejében!

Szabó Lajos

Szentháromság után 22. vasárnap: Állandóan megmaradó hiányosságunk.

Epistola: Fil. 1, 3—11. *Evangélium: Máté 18, 23—35.*

Isten akarata az, hogy életünk gyümölccsel teljes élet legyen. Csak így állhatunk meg az ítéletben tisztán és hibátlanul! Ezért állandóan vizsgálnunk

kell az Isten akaratát; mi a legjobb, amit tehetünk. Törődnünk kell állandóan azzal, hogy jót tegyünk!

Istentől kapott bűnbocsánatunk nem használ nekünk, ha abból nem vonjuk le a következményeket. Isten másképen bánik velünk, mint ahogyan megérdemelnénk, azért nekünk is így kell bánnunk felebarátainkkal. Ha nem így cselekszünk, elveszítjük a kegyelmet.

Isten nagyon komolyan veszi az új élet követelését. Ebben való gyengeségünk miatt mi egyedül a Krisztus érdemében találhatunk megnyugvást. A magunk készségében, vagy erejében bízva nem nézhetünk nyugodtan az ítélet elé. Állandóan megmaradó hiányosságunk mindig az Isten kegyelmére utal. Ezért, ha Isten nem segít állandóan kegyelmével és mi napról-napra nem abból élünk, nem állhatunk meg előtte s nem lehet jó végünk.

Az igazság cselekedetei Isten értünk végzett cselekedetéből, — a megváltásból, a bűnbocsánatból — teremnek. Csak az Isten kegyelmében bízva remélhetjük, hogy a mi életünk új életben való járásnak ismertetik el.

Asmussen.

Lemondás — egymás javára

A kongruarendezésből bizonyos lelkészi kategóriák kimaradtak, szegényebb gyülekezetek lelkészei és a sokgyermekes papi családok pedig aránylag rosszabbul jártak. Ezért az a terv alakult ki, hogy egyházkerületenként a lelkészek kongruájának bizonyos százalékát önként havonta befizetnék, s ebből az alapból kapnának a hátrányos helyzetbe került lelkészek segélyt.

Ezzel kapcsolatos püspöki körlevelének élén *Túróczy Zoltán* ezeket írja: *„Az első keresztyének életéről Csel. 4:32 ezt írja: A hivők sokaságának pedig szíve-lelke egy vala és senki semmi marháját nem mondá magáénak, hanem nekik mindenük köz vala. Ennek a lelki magatartásnak eredményeképpen szükölködő sem vala őközöttük. (Csel. 4:34.) Ez a közösség nem csupán az egyes gyülekezeteken belül volt meg, hanem a gyülekezetek között is fennállott. A szükölködő gyülekezetek támogatása a gyülekezetek életrendjéhez tartozott. (I. Kor. 16:1—3.) Isten úgy vezeti egyházunk életútját, hogy körülményeink által kényszerít egyre jobban erre a lelkületre, amely az egyházat egy testnek látja, (I. Kor. 12:12.) ennek a látásnak minden lelki és anyagi kötelezettségével. Isten egységre vivő Szent Lelke munkálja bennünk ezt a lelkületet!"*

Szabó József püspök pedig többek között a következőkkel vezeti be a kérdést:

„Az egyház, a gyülekezet koinóniájának miniatürje és szinte illusztrációja a lelkészek koinóniája. Ezt értették meg a régiek, mikor egyházmegyei viszonylatban „fraternitás"-ról beszéltek. Fraternitássá kell lennünk, hűségesebben kell élnünk a lelkészek Szentlélek-teremtette koinóniáját. Legyen vége a papi árvaságnak. A bántódottság, lustaság, közöny és a „splendid isolation" többi formája nem egyéb az ördög diabolikus, kuszáló praktikájánál. Megnyomorodik, de a többit is megkárosítja az a lelkész, aki a koinóniából kivonja magát.

Kerületi konferenciánkon, — amelyen 15 lelkésszel együtt, mintegy 75-en vettek részt — az egyik lelkészi bibliaórán a papi koinónia anyagi vonatkozását helyezte Isten különös súllyal a szívünkre.

Az utóbbi időben többször és többfelől esett szó a lelkészek egymás közötti önsegélyezéséről. A Lelkipásztorban is több megnyilatkozást olvashattunk erről. Bizonyos, hogy sok parokián anyagi szükségben él a lelkészcsalád. Különösen így van ez a nagycsaládú és gyenge helyi javadalommal biró testvéreinknél".

† Makkai Sándor

Az egyházi köznyelv mélyértelmű bibliai szóval „parókiá"-ról beszél és parókusnak nevez bennünket. A parochia — paroikia: para = mellett, oika = ház eredetileg a ház melletti sátorlakást jelentette.

A paroikos = paróchus nem valami nehéz, vastag úr, aki ül, esetleg félszázadig egy zsíros paróchián, hanem „jövevény", — Akta 13, 17., I. Péter 1, 17. — aki csak mellette lakik a háznak, könnyen felszedhető sátorban, „utas", ki állandó exodusban, nyugtalan keresésben megy hazafelé.

A bibliai paroikos mélyértelmű szavát kevés ember illusztrálta jellegzetesebben a nemrég elhunyt Makkai Sándornál, a református testvéregyház jeles fiánál.

Gyorsléptű járásában, könnyed kézfogásában, üveg mögül messze néző szemében mindig a futár ajzottsága vibrált. Paroikos volt, nyugtalan sátorlakó, állandó utas.

Makkai Sándor nagy utat tett meg, földrajzilag is. Erdélyből jött, Nagyenyedről, Kolozsváron át s tanított a magyar reformátusok szinte valamennyi teológiai iskoláján, — Sárospataktól Debrecenig.

Még nagyobb utat tett meg szolgálatilag. Segédlelkész, hitoktató, lelkipásztor, akadémiai tanár, püspök, egyetemi tanár, regény- és egyházi író, esztéta, lapszerkesztő, zsinati atya, — valóban szélesskálájú szolgálat!

A legnagyobb utat talán mégis szellemileg tette meg. A filozófia doktora s számos teológiai művet írt. Magas irodalmi mértéket is megütő regényei vannak s lelkészi szakfolyóiratot szerkesztett. A nagy Ady-vita egyik perdöntő esztetikusa és vasárnapi iskolai vázlatokat írt. A racionalizmusban született, a kultúr-protestantizmus örökségeivel indult s egyházának egyik legpozitívabb igeteológusa lett.

Ez a nagyiramú „utas" utoljára missziói előadó lett. A filozófia, irodalom és tudomány perspektívás embere végül is a „gyülekezet"-re függesztette a tekintetét. Ebben a mélyülő szűkülésben van életének szép tanítása: Sok mindennel foglalkozhatunk, ez is, az is érdekelhet, végül — s ez így jó — minden elmúlik, csak egy marad: az ige, — Jézus Krisztus és az ő egyháza.

Hogy is mondta Augusztinusz? „Nyugtalan a szívünk, míg meg nem nyugszik Tebenned!"

Makkai Sándor elhunyt. A „paroikos", a *házmelletti* sátorlakó felszedte a sátorfát s bement a *házba,* ahol „sok lakóhely van".

A jövevény elment.

Az utas hazaért.

Szabó József

Egyház a világban — világ az egyházban

Dr. Günther Dehn professzor (Bonn) előadása
a berlini evangélikus férfimunka-konferencián

Amennyiben tisztázni szeretnénk a témában rejlő problematikát, jól tesszük, ha legelőször is megkérdezzük: mi is a világ és mi az egyház bibliai-keresztyén értelemben?

Mi a világ?

A Biblia számára a világ először is az, ami minden időben mindenki másnak: a világmindenség, a földkerekség mindazzal, ami rajta van, s a nap, hold és a csillagok megszámlálhatatlan serege. A Biblia azonban sohasem tekint úgy a világra, mint aminek sem kezdete, sem vége nincsen, ahogyan azt általában a filozófusok teszik. Sőt inkább bizonyságot tesz Istenről, a Mindenhatóról, mennynek és földnek teremtőjéről. Isten teremti a világot. Ez azt jelenti: a világ nem öröktől fogva Isten mellett, neki mellérendelten fennálló hatalmasság, és nem áll örök harcban Vele az uralomért — ahogyan ezt az Isten és világ, szellem és anyag viszonyával foglalkozó oly sok spekuláció kifejezi. Nem is valami már meglevő anyagból (Stoff) alkotta Isten a világot, — ezzel teljhatalmát az anyag (matéria) fölött megmutatta volna ugyan, de mégis annak ellenállásával kellett volna számolnia. A Biblia semmiféleképpen nem gondolkodik *dualisztikusan*. Arról sem beszél a Biblia — a spekuláció annál gyakrabban — hogy a világ Istenből „áradt ki", emanált", s ennek következtében része az Istennek, sőt egyszerűen azonos az Istennel. Amennyire nem dualisztikus a Biblia gondolkodása, úgyanúgy *nem* is *panteisztikus*. A világot Isten a semmiből hívta létre. Ha azt kérdezzük, hogy miért történt mindez, csak ezt válaszolhatjuk: így tetszett Istennek. Maradhatott volna magamagában is a háromságos nagy Isten, az Atya és Fiú egymáshoz való viszonyának a Szentlélek által való örök mozgalmasságában, Ő mégis világot helyezett Maga mellé.

A világ létének értelméről így csak azt mondhatjuk: a világ — mely nem az Isten maga, hanem önálló létezése van a teremtmény szabadságával — nem tehet mást, mint hogy a neki ajándékozott léttel valamit hozzájárul Isten dicséretéhez. Minden mű mesterét dicséri: a világ által csak a menny és föld Urának hatalma dicsőíttethetik. Ez a világ egészen Istenre van utalva, de maga nem isteni. Önálló a maga nemében, de csak a maga nemében, tehát mint teremtmény. Teremtetett és nem öröktől fogva született, mint a Fiú, és mivel teremtetett, ezért körülhatárolt. Amint nem az örökkévalóságból ered, nem is nyúlik bele az örökkévalóságba. Istennek egy szava újra a semmibe vethetné vissza. A világ sohasem láthatja önmagában saját középpontját, hanem csak Istenre nézve talál-

hatja meg létének értelmét. Szabadságát tulajdonképpen csak Isten dicsőítésére és az Ő szolgálatára használhatja. Más oldalról azonban nem közönséges vigasztalást jelentenek számunkra ezek a felismerések, azt t. i., hogy a világ Istené. Olykor-olykor ugyan úgy tűnhetnék fel, mintha az ördögé lenne. A megkísértés történetében Jézushoz lép az ördög és felkínálja neki a világ összes országát. Így következtethetnénk: ezek az országok tehát a gonosz tulajdonában vannak. Ez azonban nem helytálló. De hogyan is mondhatna a hazugság atyja igazat? Ebben az esetben is hazudott. Mi azonban tudhatjuk: Isten a világ ura. A világ az Ő keze munkája és Ő a maga munkáját nem engedi ki a kezéből. Nem engedi meg, hogy teremtését elszakítsák Tőle. Az egyháznak a világban való magatartását annak a bizodalomnak kell hordoznia, hogy a világ Istené.

De még nem mondtunk el mindent a Szentírás világ-értelmezéséről. Most érkezünk a világnak ahhoz a felfogásához, amely éppen a Szentírás sajátossága. Ehez hasonlót sem a korabeli görögöknél, sem a zsidóságnál nem látunk. Világ — ebben a különleges értelemben — az Istentől elszakadt világ, az Isten ellen lázadó világ — amint az előttünk nyilvánvaló tény. A világ visszaélt szabadságával. Eloldotta magát Istentől, hogy önmagából éljen. Isten és a világ látszólag gyógyíthatatlan ellentétbe kerültek egymással („világ"-on itt elsősorban az Ádám utódainak sorát, tehát a bűnös embervilágot értjük). Mindenesetre jellemző az újtestamentomi gondolkodásra, hogy az embernek az Istentől való eltávolodása egyszersmind kozmikus jelentőségű. A halál, amely Ádám bűne következtében jött a világra, Róm. 8, 20 szerint nemcsak az embert éri utól, hanem az egész teremtettség sorsává lett. „E világ fejedelmei" (I. Kor. 2, 8) azaz földöntúli hatalmak résztvettek az Isten és világ ellentétét teljes mélységben először feltáró eseményben: Jézus megfeszítésében. Ilyenképpen a világ teljes egészében, tehát a mindenség, az embervilág és szellemvilág egyaránt elvált Istentől. Az Istent és a teremtettséget összekötő fonál elszakadt és a világ — amint van — gonosz és Isten-ellenes. Az ember olyan akar lenni, mint Isten és ebben a törekvésében a világ kisistene lett. Persze közben kiderül, hogy az ember mégsem létezhet a maga erejéből, hanem emberfölötti hatalmak, bukott angyalok kezébe kerül, s ezek őt szenvedélyei, eszméi, világnézetei, fanatizmusai és vágyálmai által ide-oda hajszolt emberré teszik. *I. Ján. 2, 16* elmond egyet és mást ábból, ami az ilyen embert magával ragadja. *„A testnek kívánsága."* Itt arról a szellemiek-nélküli és belső fegyelem nélküli emberről van szó, aki csak a materiális dolgokon és az érzékelhetőn csüng, a falánkról és dőzsölőről, a féktelenről és a kapzsiról. *„A szemek kívánsága."* Ez finom kiadásban az esztéta, aki a dolgok nézőjeként jelenik meg s gyönyörködik a szép formában és nemes tartalomban. Alacsonyabban van az a vágyódó ember, aki az élet valóságából az álomképek világába sülyed, hogy azok töltsék meg és elégítsék meg. Ilyen az alkoholista, a kokainista, a színház- és mozirajongó. *„Az élet kérkedése."* Itt arról az emberről van szó, akit felemészt az érvényesü-

lési vágya, hatalomvágya, és a gazdasági életben a kíméletlen, korlátlan kizsákmányolás.

Nyilvánvaló, hogy a Szentírás ezt a világot nem helyeselheti. Ezt a világot az apostol a római levél első fejezeteiben megrázó szavakkal veszendőségre kiszolgáltatottnak jellemzi. A világ az Isten kárhoztató ítélete alatt áll (I. Kor. 11, 32.). Ez a világ vesztegel „a gonoszságban" (I. Ján. 5, 19.). Felette uralkodik „e világ fejedelme" János evangéliuma szerint. Úgy vélekedhetnénk, hogy az Isten és világ közötti törés olyan gyökeres, hogy többé nem vezet út a világból Istenhez és Istentől a világhoz. És ilyenképpen a világ valóban elveszett. De most bizonyul igaznak az a mondat: *a világ Istené*. János 3, 16 szava: — „Úgy szerette Isten a világot," nem az eredeti, Isten kezéből kikerült kozmoszra vonatkozik, amelyikről megmondatott: „Íme, minden igen jó", hanem éppen Istennek a bűneset következtében szétrombolt, elveszett teremtettségére. Hiszen ebben a világban jelent meg Jézus Krisztus, aki legyőzi a világot, Isten báránya, aki hordozza a világ bűneit, hogy az Istentől elszakadt világot újra Isten közvetlen közelségébe vezesse vissza. Krisztusban második teremtési aktus történik. Ezt világosan megmondja pl. II. Kor. 4' 6: „mert Isten, aki szólt, setétségből világosság ragyogjon, Ő gyújott világosságot a mi szívünkben". Isten tehát továbbra is a világ felé fordul. Ő kel fel és jön felülmúlhatatlanul közel a világhoz. Eközben a legalacsonyabb helyeket sem veti meg, úgyhogy senki sem mondhatja, hogy reá ez az Isten-közelség nem érvényes. A világmindenség nem vettetik el, hanem éppen ellenkezőleg: az üdvtörténet színtere lesz, színtere az Isten megengesztelődésének, nemcsak az egyes emberrel, hanem az egész világgal (II. Kor. 5, 15.). E világban támad az új aeon (világkorszak), az Istennel megengesztelődött és ezáltal megbékélt világ. Minden újjá lett. Újra el lehet mondani, ha egyelőre csak előremutatva: „Ímé minden igen jó".

Mi az egyház?

Ezzel eljutottunk a világtól az egyházhoz, t. i. arra a területre, ahol a világnak ezt a megújulását hiszik és átélik. Így érkezünk el második kérdésünkhöz: mi az egyház? Az utolsó húsz évben sokat tárgyaltunk az egyházról és a vizsgálódások nagy száma azt mutatja, hogy a választ nem könnyű megtalálni. Leghelyesebbnek azt látom, amit Luther a Schmalkaldeni Cikkekben mondott ilyenképpen: „Istennek hála, a hétéves gyermek is tudja, mi az egyház, tudniillik a szent hívők és juhok, akik az ő pásztoruknak hangját halljak". A Nagy Kátéban ehhez hasonlóan mondja: „Hiszek abban, hogy van itt a földön egy szent csoport vagy közösség, amely csupa szentekből áll, amelyet egy fő, a Krisztus alatt a Szentlélek hívott egybe egy hitben, egy érzésben és egy értelemben, amely az adományokban különböző, de egységes a szeretetben, szakadás és elkülönítés nélkül. Ennek és is egyik része és tagja vagyok, birtokosa és részese minden javainak. S ehhez a Szentlélek vezetett el s tett

engem annak az egy testnek a tagjává azáltal, hogy Isten igéjét hallgattam és most is hallgatom". Az Ágostai Hitvallás VII. cikkelyének klasszikus definícióját is ide állíthatnánk, eszerint az egyház a szentek (azaz hívők) gyülekezete, amely ott jön létre, ahol az evangéliumot és a szentségeket helyesen nyujtják.

Elmondhatjuk, hogy ezen a ponton újra elérkeztünk az apostoli kor egyház-értelmezéséhez. Annak a kornak ugyanis ez volt a szituációja: a római birodalom területén itt is, ott is összegyülekeznek emberek. Azért jöttek, mert hívást hallottak, amely elől nem térhettek ki. Eltölti őket az eljövendő aeon-ba, a világ megújulásába vetett hit, amelynek alapját Isten az Ő Fiának emberré lételében, halálában és feltámadásában vetette meg. Ezek a gyülekezetek nem ütnek el szemmel láthatólag környezetüktől. Eléggé egyszerű a szervezetük is. Előljáróik vannak, apostolaik, tanítóik és prófétáik. Nincsenek papjaik és misztikus szakramentális felszentelési szertartásaik. Az ige kormányoz és az igére válaszoló hit. A gyülekezetek tagjai bűnösök mint minden más ember. De élő reménységre újonnan szült bűnösök, akik megújult életfolytatással szeretnének reménységükről bizonyságot tenni. Nem olyan organizáció köti össze őket, amelynek révén hatalmat képviselnének. Mégis a legszorosabban össze vannak kapcsolva egymással, mert egymást mindnyájan ugyanazon test tagjaiként ismerik és ugyanazon Lélek tölti meg őket, aki őket mindenütt egyformán kormányozza.

Az egyház arca jelentékenyen változott az évszázadok folyamán. Ha az egyházról beszélünk, mégis emlékeznünk kell arra, amit a reformátorok az újtestámentomi gondolkodáshoz visszatérve kiemeltek. Bent a világban, mindenféle nép és állam és nemzet között, szétszórva él Isten népe, emberek serege, akik e világban új világra várnak, hiszen őket már ennek az új világnak erői hordozzák. Döntő fontosságú, hogy ez a nép itt legyen. Hisszük, hogy mindenütt megtalálható, a földkerekség minden egyházában, ahol csak hangzik az evangélium. Ez az anyaszentegyház, amely Isten igéjét hallgató hivőkben él, a harmadik hitágazat egyháza, a hitünknek a tárgya.

Egyház a világban

De milyen viszonyban van ez az egyház a világgal? Nem adott-e választ már erre a kérdésre a megelőző fejtegetés? Ha Isten a világért van, lehet-e akkor az egyház a világ ellen? Ha Isten szerette a világot, ezt a bűnös és elveszett világot, találhat-e süket fülekre az egyháznál az , hogy „szeressétek a világot!"? Ez pedig azt jelenti: törődjetek a világgal, legyetek készek a segítségére és szolgálatára.

Nem lehet tehát szó a világból való menekülésről, ahogyan ez végighúzódik az egész egyháztörténelmen és ahogyan ez a protestantizmuson belül is a pietisztikus mozgalomban egészen napjainkig hatékony. Nem lehet szó az evangélium magán-használatáról, az ige üzenetének pusztán a személyes életre vagy családi életre való vo-

natkoztatásáról, amint ez a felvilágosodás ideje óta közöttünk szokásos. Az egyháznak természetesen nem szabad feloldódnia a világban, nem is lehet csupán átmeneti helye az Isten országa ügyének. Joga van önálló léthez. Isten népe kell, hogy valósággá váljék az istentiszteleteken. Éppen ezért az egyháznak el kell határolnia a világtól, hiszen egészeen különleges viszonyban van Urával. Az Úr feje a hatalmasságoknak és erőknek ugyanúgy, mint az egyháznak, de csak erről az utóbbiról mondja az ige, hogy az az Ő teste. Az Úr Lelke is egészen különleges módon áramlik keresztül rajta. Mindez feljogosítja az egyházat az önmagában való életre. De *csak önmagánál* nem szabad megállnia, mert különben abba a veszedelembe kerül, hogy önmaga körül forgó, elszigetelt élet miatt tönkremegy. Végeredményben mégis csak egy közbeeső helyet képvisel az egyház, nem örökkévaló, csak arra van ígérete, hogy fennmarad a Jézus eljövetelének napjáig. Az új, elkövetkező aeon-ért él. Ez lesz a második teremtés befejezése, amely a feltámadással elkezdődött. De ezt az új világot hirdetnie kell, éppen „e világnak", hiszen ezért a világért történik az egész, ennek kell újjálennie. Ezért szól az evangélium üzenete éppen ennek a világnak, amelyet Isten megbékéltetett magával, hogy teljes megváltsára jusson az új aeon-ban. Ezért áll Isten népére a hegyi beszéd szava: „Ti vagytok a földnek sava, ti vagytok a világ világossága". Az egyház összes ajtajának tárva-nyitva kell lennie a világ felé. Az egyház minden útja vezessen a világba. Máté 13, 38 szerint „a szántóföld a világ". Nincsen olyan áthidalhatatlan szakadék az Isten gyermekei és a világ gyermekei között, ami a kapcsolatot lehetetlenné tenné. Hiszen Isten népe a bűnösség mély szolidaritásában van a világgal. Különbség csak abban van, hogy egyesek Isetntől tanítottak, mások még nem. Segítsünk hát, hogy ők is azokká legyenek.

A keresztyének tehát azért mennek bele a világba, mert az az Istené és mert a világ bűnös, elveszett voltában is feléje irányul Isten üdvözítő akarata. Luther írja a Prédikátor könyvéhez írott előszavában: óvnia kell attól a „rút tévelygéstől", mintha e könyv véleménye szerint „a világból menekülni kellene, a világban való tevékenykedéstől és munkától pedig őrizkedni kellene, stb. és ilyen módon Isten teremtettségét meg kellene vetni". A keresztyéneknek a világban való tevékenységéről egy másik helyen így szól: a keresztyének révén történnek „szünet nélkül a legnagyobb dolgok... lelkileg és testileg egyaránt, t. i. szétrombolják a Sátán uralmát, a lelkek megváltatnak, szívek megtérnek, a békesség országok és egyesek életében győz és fennmarad, segítség, oltalom és menekülés történik mindenféle bajban és inségben... ezért a keresztyének csupa segítők és megváltók, sőt urai és istenei a világnak".

Egész egyszerűen arról van tehát szó, hogy az egyház nem szűnik meg a világ felé az evangéliumról bizonyságot tenni mélyen és teljesen. A bizonyságtétel mélysége a gyülekezet istentiszteletében található, amelynek középpontjában az igehirdetésnek kell állnia és amelynek nyilvános jellegét meg kellene őrizni. A kata-

komba nem igazi helye a keresztyén istentiszteletnek. A bizonyságtétel teljessége a gyülekezet életfolytatásában valósul meg. Azon szemlélheti a világ, hogy másképpen is lehet végigjárni az életet, mint ahogyan az általában szokásos. Továbbá a diakónia munkáján keresztül, — a szegények, betegek, ínséget szenvedők, üldözöttek, megalázottak és meggyalázottak között végzett szeretetszolgálat révén. Végül ez a teljes bizonyságtétel valósul meg azáltal, amit az egyház közéleti tevékenységének nevezünk. Ide tartozik a keresztyén embernek a politikai életben való részvétele ugyanúgy, mint az egész népet foglalkoztató nagy szellemi, szociális és gazdasági kérdésekben való együttmunkálkodás. Az utóbbi években ténylegesen közreműködött az egyház az igazságos gazdasági rend, a szocializmus vagy kapitalizmus, a munkavállalók jogai és a nők egyenjogúsítása kérdéseinek tudakolásában. Behatóan foglalkozott az egyház a háború kérdésével. Elevenné lett számára a nemzeti gondolkodás jogosultságának és határának kérdése, a demokrácia értelmének kérdése, stb. Az egyháznak mindezekkel kapcsolatban kell, hogy legyen mondanivalója, közre kell működnie, tanácsolnia és segítenie kell, utat kell mutatnia, intenie és óvnia kell. Tennie szabad és tennie kell ezt, ha két dolgot szem előtt tart. Egyrészt tudnia kell, hogy mindig az evangéliumból kiindulva kell szólnia és cselekednie. Bizonyosan hirdetni fogja a törvényt is, de akkor is meg kell látszania annak, hogy ez is az evangéliumból ered. Az egyház ura nem ítélni, hanem megmenteni jött a világot. Éppen így az egyházat is át kell hatnia közéleti szolgálatának gyakorlása során annak a tudatnak, hogy nem ítélkezés a dolga, hanem segítés, gyógyítás, a dolgok előmozdítása. Örvendező bizalommal cselekedheti ezt, mert Istené a világ és Jézus a győztes.

Másrészt azonban tudni kell — az elmondottakra emlékeztetek, — hogy a világ, amelyen az egyház segíteni és gyógyítani igyekszik, mulandó világ. Nem az egyház hozza az új világot, hanem Ura, aki így szól: „Íme, mindent újjá teszek". Sem az emberek általában, sem az egyház nem tudja valóban megújítani a világot. Nem állnak rendelkezésükre változást előidéző megváltó erők. Bizonyára nincs ilyen ereje a világnak, de az egyháznak sem. Áll ez az egyes emberre, aki el van zárva a bűntelen tökéletességtől, és ugyanígy áll az általános társadalmi viszonyokra, amelyekben az emberek élnek. Az egyház csak bizonyságot tehet, útmutatást adhat mindazokban, amit a világhoz való vonatkozásában tesz. A bizonyságtétel (az eljövendő világról) nem azonos azzal, amiről bizonyságot tesz, hanem csak beszél róla. Ez bizonyosan nem üres beszéd, vagy legalább is nem szabad annak lennie. Van hatalmas erejű és felrázó hatású bizonyságtétel. Az eljövendő aeon-ról szóló bizonyságtétel a legmélyebben megrázhatja az embereket, gondolkodásukat és cselekvésüket ráirányíthatja az új világra, úgyhogy megtanulnak egymással békességben élni, jót tenni, más emberekkel szemben az erőszakról és igazságtalanságról lemondani. De az, amiről bizonyságot teszünk, mindemellett mégis fölöttünk álló marad, nem a mi kezünkben van,

nem rendelkezünk vele, ama napig, amikor Isten maga teremti meg az új világot, a mi hozzájárulásunk nélkül. Az egyház kezében nincs világot megújító programm, aminek megvalósítását megigérhetné. Nem hajszol abszolut megoldásokat sem a személyes, sem a gazdasági vagy politikai életben. Ha azt mondják erre: „így megbénul az egyház hatóereje", csak azt válaszolhatjuk: a lehetőségek határai között marad és ez minden helyes cselekvés előfeltétele. Látja a mi, bár kiengesztelt, de még meg nem váltott életünk valóságát és ezért lesz útmutatásában és segítségében tárgyilagos, életközel, reális és éppen ezért fog tudni segíteni.

El tudom azonban képzelni, hogy az egyháznak a világ felé való és fentebb kifejtett nyitottsága ellen az Újtestámentum alapján tesznek ellenvetést. Az Újszövetség ugyanis nemcsak az egyháznak a világhoz való kapcsolódásáról beszél, hanem annál sokkal többet és látszólag sokkal hathatósabban szól az egyház és világ ellentétéről. Isten gyülekezetét megtöltő Lelkének és a világ lelkének semmi köze egymáshoz (I. Kor. 2, 12). A világ bölcsesége bolondság Isten előtt (I. Kor. 1, 20—21). Jézus tanítványai nem a világból valók, amint maga Jézus sem (János 17, 14). A világ barátsága ellenségeskedés Istennel szemben (Jakab 4, 4). Ennek megfelelően a gyülekezetet gyűlöli a világ, amint Jézust is gyűlölte (Ján. 15, 18). Ezért a tanítványnak is nyomorúság a része e világban (Ján. 16, 33). Mindez nem felszólítás a világból való elmenekülésre s belemenekülésre elkülönült kegyes életbe. Mert ezzel szemben áll az ige (Ján. 17, 15): „Nem azt kérem, hogy vedd ki őket a világból", — akárcsak Pál apostol fordulatos kifejezése (I. Kor. 5, 10): „hiszen így ki kellene e világból mennetek", s ebben az is benne foglaltatik, hogy ennek nem szabad megtörténnie. Ennek ellenére azt mondhatjuk, hogy általában ezeknek a kijelentéseknek megfelelő középponti útmutatás János első levelének igéje: „Ne szeressétek a világot" (2, 15), vagy az apostol felszólítása: „Ne szabjátok magatokat e világhoz" (Róm. 12, 2).

De hogyan értsük ezt? Ezekben az intelmekben természetesen az Istentől messze esett, gonosz embervilágról van szó, amely persze ugyanaz a világ, melyet Isten szeretett. Isten népének tehát nem szabad ettől a világtól visszavonulnia. Amikor azonban ebben a világban mozog és cselekszik, másképpen van veszélyeztetve, mint Isten Fia, aki szintén a bűnös világban forgolódott. Jézus szerette a bűnöst, de a bűnt nem. Lehetősége sem volt meg annak, hogy lelkét a bűnös világnak csak a lehellete is érintse. Az egyháznál azonban nagyon is fennáll ez a lehetőség. Megtörténhet, hogy a bűnt is szereti, sőt helyet is ad neki. Más szavakkal kifejezve: az egyház állandóan *az elvilágiasodás veszedelmében* forog, amit az Újtestámentum mindenesetre halálos veszedelemnek lát. Ezért int olyan nyomatékosan, hogy ne szeressük a világot, ne szabjuk hozzá magunkat, tartsuk meg magunkat szeplőtelenül e világtól (Jakab 1, 27).

Világ az egyházban

Ezzel gondolatmenetünk második részéhez érkeztünk. Most erről szólunk: a világ az egyházban. Az egyház elvilágiasodásának kérdése olyan régi, mint maga az egyház. A fentemlített intések és óvások hiányoznának az Újtestámentumból, ha az elvilágiasodás veszedelme már akkor nem fenyegetett volna.

Az elvilágiasodástól természetesen meg kell különböztetni azt, amit az egyház világban való létéről mondhatunk. Isten népére nemcsak az áll: hogy nincsen maradandó városa, hanem az is, hogy van földi megtelepedése is. Istennek nemcsak vándorló népe van, amely hazát, barátokat és atyai házat véglegesen elhagy, Isten népe meg is telepszik, a világtörténelemben és kultúrtörténelemben, egy bizonyos nép között, egy bizonyos államformában, a föld legkülönbözőbb helyein. Az Egyház egyházakat és keresztyénséget (Kirchen- und Christentümer) alkot, amelyekre a környezetük is ráüti bélyegét. Mindez elkerülhetetlen és ennek még nem kell elvilágiasodásnak lennie. Akkor lesz azzá, ha az Egyház Jézus Krisztus Lelkét, akinek őt kormányoznia kellene, összecseréli a körülötte levő világ lelkével, vagy akárcsak befolyásoltatni engedi magát általa és az így kialakult egyházat és keresztyénséget fontosabbnak tartja, mint az ő tulajdonképeni ügyét. Az Egyház feladata egészen egyszerűen az, hogy legyen azzá, ami. A környező világ ismertetőjeleit magán hordozó egyház és keresztyénség közepette mindig újra meg kell történnie, hogy Isten igéjének hívására összegyülekezik Isten népe, amely a második barmeni tétel szerint: „Jézus Krisztus által örvendetes szabadulást tapasztalt meg e világ istennélküli kötelékeitől . . . az Ő teremtményeinek szabad és hálás szolgálatára". Újra és újra támadnia kell Istentől született népnek, mint a hajnalpír harmatjának. Ez a nép nem akar mást, mint az igének hinni, az igének engedelmeskedni és az igéből élni. A világ kellős közepében népe kell, hogy legyen Istennek a világ számára — anélkül, hogy rabjává lenne a világnak. Bizony, az egyház minden időben teret adott a világ lelkének a betörésre, de éles szeme is volt mindig az őt itt fenyegető veszedelem meglátására. Így volt mindenesetre az Újtestámentum korában. Így volt mindenesetre a XVI. században és talán elmondhatjuk, hogy a közelmult mindenféle tapasztalata után mi is éleslátást kaptunk ebben a vonatkozásban. A világtörténelem legutolsó 150 esztendejét alkalmasint a szekularizáció korának szokták mondani. A világ világivá lett ez idő alatt, alaposan világivá, azaz lehántott magáról minden Istenhez kötöttséget és önmagát csupán önmagából érti meg. Így jelent meg mindenütt az (beszéltünk már „e világ kisistenéről"), amit az apostol stoicheia-nak, a világ elemeinek nevez (Gal. 4, 3). Istentől elidegenedett öntörvényűség szellemei támadtak, amelyek a tudományos, állami, gazdasági és nemzeti élet területén önmaguk útjait járják és megkísérlik az embert s vele Isten népét is leigázni. Nem, mintha ez nem lett volna mindig is így, de az mégis helytálló talán, hogy az akut szekularizálódás álta-

lunk átélt folyamata a világtörténelemben egyedülálló. Az egyháznak pedig ez a feladata: maradjon szabad az istennélküli kötelékektől, illetve harcolja ki ezt a szabadságát.

Engedjék meg, hogy ezt a helyzetet néhány példán megvilágítsam. Gondoljunk pl. az egyháznak a filozófiához való viszonyára. Volt-e a filozófia valaha is az, aminek az egyház mondta, a teológia szolgálóleánya? Nem volt-e sokkal inkább az egyházi gondolkodásnak — ha nem is úrnője, de legalább is részese, — és ezáltal tényezője az egyház elvilágiasodásának? Nem lehet-e a filozófia történetét a teológia történetéről is leolvasni? Gondoljunk Augustinusra és az újplatonizmusra, a skolasztikára és az újra felfedezett Aristotelesre, akiből az ige rövid uralma után Melanchton és az orthodoxia szellemileg táplálkoztak. Gondoljunk a felvilágosodás teológiájára és Descartesre, Spinosára stb. egészen Kantig. Gondoljunk a XIX. század restauratív tológiájára és Hegelre, Ritschlre, Kantra, a jelenkor teológiájára és Heideggerre. Vagy gondoljunk a modern tudomány fogalmának uralmára a teológiában, amelyet a XIX. században olyan magától értetődően vett át az ú. n. kritikai teológia. Ez a Szentírást a kor szellemtörténeti helyzetéből értelmezte, amely messzemenően a természettudományos gondolkodástól függött. Vagy gondoljunk az egész ú. n. kultúrprotestantizmusra, amely oly nagyon nyitva állt kora szellemi indításai számára, vallási igényei részére is, a valláserkölcsi személyiség ideáljára törekedett, kegyes öntudattal tekintett Isten kinyilatkoztatására és Jézusból vallási géniuszt csinált.

Gondolhatnánk az egyház és állam egymáshoz való viszonyára is. Milyen erős is volt az államnak az egyházra való befolyása ennek egész története során. Az állam — amióta csak a világtörténelem belépett a konstantinusi korszakba —, fölényes erőszakot gyakorolt vele szemben. Gondoljunk Konstantin császárra és a niceai zsinatra, a császári hatalomnak az arianus-vitába való kíméletlen belenyúlására. És gondoljunk arra, hogy milyen szívesen vette az egyház némelykor az ilyen beleavatkozást. Micsoda csúszó-mászó byzantinizmust tanusított a császárral szemben Eusebios, az első egyháztörténész! Aztán természetesen ne feledkezzünk meg a pápáknak a középkorban az egyház szabadságáért vívott harcáról, melyeket mindenesetre nem lelki eszközökkel vívtak és hamis céllal, az egyház államfeletti uralmáért. Hogyan uralkodtak a késői középkorban a fejedelmek az egyház felett s ez az evangélikus tartományi egyházakban egészen a mi időnkig folytatódott. Elmondhatjuk, hogy az állam rendjét is leolvashatjuk az egyház rendjéről. Az abszolutizmus korában az egyházat közvetlenül az állam kormányozza. A XIX. század zsinati rendje elsősorban nem az egyház növekvő öntudatából fakad, hanem a kor alkotmányosságának áttétele az egyházra. Az első világháború utáni egyházi alkotmányok a demokratikus köztársaság parlamentarizmusának jellemző vonásait viselik. A harmadik birodalom idejében az egyház is centralisztikussá lesz és hódol a

vezéreszmének. Az újabb berendezkedések a centralizmussal ellentétben újonnan feltörekvő föderalizmus tükörképei talán?

A kor szellemi áramlataival való egyéb kapcsolatokra is gondolhatunk. Egyház és polgári életforma milyen szorosan össze voltak és vannak még mindig kapcsolva, jóllehet Isten népe alapjában véve látszólag elég kevéssé illik a nyugodtan és biztonságban lakozó polgárhoz. Egyház és nacionalizmus! Semmi köze a nacionalizmusnak a magától értődő haza- és otthon-szeretethez, hanem az általános szellemiséget uraló kapitalista-imperialista gondolkodás terméke. Ennek ellenére síkra szállt érte az egyház. A keresztyén-párt kérdését is érinthetnénk ezen a ponton. Alapvetően tisztában kell lennünk azzal, — bármilyen legyen is bizonyos politikai helyzetben a hozzá való viszonyulásunk, — hogy az egyház számára egy bizonyos politikai vagy gazdasági programmhoz ilyen módon való hozzákapcsolódás veszélyt rejt magában, mert nem térhet ki az idegen hatások elől.

Mit jelentenek azonban mindezek a kötelékek az egyház tulajdonképpeni élete számára? Nem többet és nem kevesebbet, mint a belső tstrukturájának megváltozását. Egzisztenciájának mozgalmassága (dinamizmusa) átváltozik egy önmagában nyugvó, minden oldalról jól biztosított test statikájává. Azt is mondhatnám, hogy az „egyház" (Kirchentum) hatalmasabbá válik az Egyháznál és az organizáció az öntörvényszerűségével megbénítja Isten gyermekeinek szabadságát, akiknek minden kötelektől mentesen csak Isten akaratának betöltésével kellene törődniök. Ezt nem az oly gyakran hangossá váló indulattal mondom az „egyház" rendje, berendezkedése és a kor szellemi, szociális és politikai magatartásával való kapcsolódása ellen. Mindez elkerülhetetlen, de az egyház megjelenési formája mindig csak külső burok és forma és várja, hogy az Isten népében élő Lélek, Isten Szentlelke megtöltse és áthevítse. De minél megkötöttebb egy egyház, annál kevésbbé képes erre a feladatra. Az előretörő erő, amely az egyházzal saját egzisztenciáját feledtethetné, alábbhagy és megmarad a nagy organizáció, amely most már nem tud egyebet tenni, mint hogy él önmagából. Így jutunk az egyház klerikalizmusához, amely éppen hangsúlyozott egyháziasságával domborítja ki elvilágiasodását. Meg kell kérdeznünk magunktól, hogy közöttünk, legalábbis Nyugat-Németországban nem ez a klerikalizmus kezd-e kirajzolódni. A nép-egyház látszólagos virágkorában élünk. Az egyház az elmult évek elnyomatásával ellentétben nyilvános tekintélynek örvend és lehetősége van befolyását érvényesíteni olyan mértékben, amint az talán egész története során még sohasem volt osztályrésze. Él is vele és mindkét lábával belép a közéletbe, mindenütt érvényesítve igényeit és várva az elismertetést. Emellett megtörténhet, hogy elveszti az emberek és dolgok fölött való kritikai fölényét, szabadságát, mely abban áll, hogy senkihez és semmihez nincs kötve, csak az igéhez, még saját létéhez sem, hanem csak Urához, aki szól hozzá. Egyszerre nagyon fontossá lesz önmaga számára, jóllehet Istennek a népek közt szórványban élő

népe önmagát egyáltalán nem tarthatja fontosnak. Elkezd önmagáról gondot viselni, jóllehet van Ura, aki gondoskodik róla. Így olyan önállóságra tesz szert, amely végzetesen hasonlít a gazdasági és politikai hatalmak öntörvényűségéhez. Értsük meg jól: van igazi egyházi öntudat is. Az egyháznak, az Úr testének, szabad igazi alázatos büszkeséggel járnia. Szabad itt és ott, azzal kapcsolatban, ami eléje kerül, fellépnie, de mindezt csak az ő Urára való állandó figyeléssel teheti. Nem építhet ki magának pozíciókat, nem tehet szert olyan biztosítékokra, amelyeket nem Urától kapott, hanem földi hatalmasságokkal való okos szövetségkötések révén. Hogy példát mondjak: nem fogja megkísérelni, hogy ugyanolyan módon szerezzen állami hozzájárulást, amint azt egy gazdasági érdekszövetség teszi. Nem fog síkra szállni a felekezeti iskoláért, — jóllehet tudja, hogy sokfelé üres cégér a felekezetiség — csak azért, hogy a népéletre való befolyását el ne veszítse. Nem fog mindig a katolikus egyház mögött futkosni ezzel a kiabálással: amije neki van, az nekünk is jár. Bizonyára fontos, hogy az egyház külső állaga megmaradjon s a közélet és kultúrális élet tényezőjeként előtérbe lépjen. De ennél még fontosabb, hogy Isten népe itt van, az igéből él, amelyről Pál azt mondja, hogy nincs bilincsbe verve. Az egyáznak a meg nem kötött igéhez való kötöttségében kell a szabadság levegőjét szívnia.

Hiszen mindenekelőtt az egyházra érvényes az ige: „keressétek először Isten országát", azzal az ígérettel együtt, hogy a többi mind megadatik néki, t. i. az egyház külső léte és a közéletre való befolyása is. Ahol azonban két vágányon fut az egyház és nem Isten igéjében bízik egyedül, hanem egyszersmind az államban is, politikai pártban is, az előfeltételnélküli tudományban is, a nép vallási igényeiben is, ott ez a két vágányon futó egyház elveszti hitelét a tekintetben, hogy felléphessen a világgal szemben útmutatással, intéssel és vigasztalással, amelyeknek minden földi összefüggésen túl odaátról kell származniok, ha valóban segítséget akarnak jelenteni.

Világosan látnunk kell, hogy az egyház a földön létező legcsodálatosabb közösség. Hol hallani egyébként azt, hogy emberek útmutatásaikat nem a természeti adottságokból és a történelemből merítik, hanem földöntúli hatalomtól, akit senki sem lát, akiben csak hinni lehet. De éppen ezen a ponton érvényes: „Ha nem hisztek, bizony meg nem maradtok". Ha nem őrzitek meg a ti sajátosságotokat, amely benneteket a világ minden egyébb közösségétől megkülönböztet, akkor a beszédetek üres, a fegyveretek tompa, az intelmetek erőtlen lesz. A világban és a világért élő egyháznak nem szabad világivá lennie. Könnyen megtörténhetik, hogy mint világias egyház nagy hatalomra jut és ez mindig is kísértés marad az egyház számára. Hiszen az egyház számára nem a szemek kívánsága és a testnek kívánsága lesz veszedelmessé, hanem újra és újra az élet kérkedése csábítja. Ha pedig többé nem csupán Urának szolgál, hanem egyuttal „a világ elemeinek", akkor nem tud szolgálni a Lélek bizonyságával és erejével, amellyel a világnak tartozik. Sokat nyernénk már azzal is, ha ezt tudnánk, világszerető biztonságunkból

kikerülnénk, elkezdenénk mint államegyház és polgáregyház és kultúregyház nemjólérezni magunkat. Ha aggasztana a köztünk fellépő klerikalizmus. Elmondhatjuk, hogy az egyház az első világháború óta e tekintetben sokat tanult, de még sok tanulnivalója van. Az egyház nem önmagában nyugvó üdvintézmény, még kevésbbé népnevelő intézet, még kevésbbé polgárvédelem vagy nyugati kultúrkincs. Az egyház azoknak serege, akik mindenükkel azon csüngnek, amelyet remélünk, de nem látunk. Csak a másik világhoz való kötöttség szabadságában és egyedül csak így töltheti be feladatát az egyház, hogy egyház legyen a világért és a világban.

Közli: *Dr Vető Lajos*

AULÉN DOGMATIKÁJA

Nemcsak nagy lelki gyönyörűséget szerez, de a mindennapos lelkészi szolgálat számára is jelentős haszonnal jár egy-egy átfogóbb teológiai mű elolvasása. Napról-napra való készüléseink során rendszerint részletekben merülünk el. Hogy azokban végül is el ne vesszünk, tanácsos időnkint nagyobb-ívű teológiai olvasmányok fénykörébe helyezni egész teológiai gondolatvilágunkat.

Gustaf Aulén négyésfélszáz lapos dogmatikája felettébb alkalmas erre. Angol nyelvre fordított alakjában jutott kezünkbe: *The Faith of the Christian Church* (A keresztyén egyház hite), Muhlenberg Press, Philadelphia, 1948. A 4-ik svéd kiadásból fordította E. H. Wahlstrom és G. E. Arden. Az angolnyelvű evangélikus keresztyénség az utóbbi években erősen orientálódik a svéd evangélikus teológia irányába. Ennek jele ez a fordítás is. Gustaf Aulén, Strängnäs püspöke ma 72 éves. Püspökké létele előtt évtizedekig a lundi teológiai fakultás szisztematika-professzora volt.

Ismertetésünk persze éppen azt nem nyujthatja, amire fentebb céloztunk: a nagyszabású egészet. Csak vonásokat, töredékeket adhatunk tovább. Nem is egyéb ez, biztatás csupán Aulén dogmatikájának vagy más hasonló műnek elolvasására.

Hit és teológia

A könyv első negyedét teszi ki *az I. főrész* „Hit és teológia" címen. Alapvetésnek is nevezhetjük.

Világosan kifejezésre jut benne, hogy a keresztyén teológia tárgya az egyetemes keresztyén hit mint objektív valóság. Nem szabad mást várni tőle. A reálisan meglévő keresztyén hitnek jelentését, tartalmát kutatjuk ebben a teológiai tudományban. Miő nagy szerepe ez a hitnek!

Ez a hit azonban mindenestül theocentrikus. A hitnek minden állítása Istenről és az ő cselekvéséről való állítás. Más szóval a hit fogja fel a kinvilatkoztatást. A hit önmagában semmi, csak a kinyilatkoztatással kapcsolatban valami. Hit és kinyilatkoztatás korres-

pondáló fogalmak, mégis úgy, hogy a kinyilatkoztatás az elsődleges. Viszont csak a hit szemével látjuk a kinyilatkoztatást. Ha egy diapozitív kép helyesen van megvilágítva, akkor nemcsak azt látjuk, amit közönséges szemmel látunk rajta, hanem többet s éppen azt, amit a kép mutatni akar. Így a hit szemével nemcsak a vallásosságot látjuk, hanem az élő Istent és az ő cselekvését.

Az élő Isten azt cselekszi, hogy az emberrel közösséget teremt. A hit tehát nem más, mint az Isten és ember közötti viszonynak tömör kifejezése. Sőt tulajdonképpen a legközvetlenebb közösség Istennel, Isten közelségében, Isten uralma alatt való élet.

Mégse hozza magával a hit az Istentől való távolságunk megszűnését. Isten közelségében a bűn érzete csak megnövekedik. Itt az alapvető részben, de a mű későbbi fejezeteiben is ismételten hangsúlyozza a hitnek ezt a lutheri formáját. „Quo sanctior quis est, — idézi Luthert — eo magis sentit illam pugnam", vagyis mennél közelebb jő Isten az emberhez, mennél teljesebben megvalósul a közösség Isten és ember között, annál jobban érzi az ember a bűnt és Isten harcát a bűn ellenében.

Isten cselekvését, kinyilatkoztatását általában igen drámaian fogja fel Aulén. Isten szünetlen küzd az emberért az ellenséges gonosz hatalmakkal. Nincsen nyugvópont, nincs befejezettség sem az egyes ember, sem valamely nemzedék életében. Győzelmek után is új harcok jőnek a történelemben, s a végső győzelem felől csak azért lehet bizonyos az egyház, mert a döntő győzelmet Isten a Krisztusban megvívta már.

Paradox kifejezésmód

Külön figyelmet szentel Aulén a hittételek természetének. Idézi G. Ljunggren „A paradox mint teológiai kifejezés" c. tanulmányából: „Az egyház történetében minden igazi megújulás kapcsolatban van azzal a tudattal, hogy a hit tartalma paradox jellegű." Ez a paradox kifejezésmód az egész művön át nagyon jellemző Aulén módszerére, tételezéseire is. Nem önmagáért kedveli a paradoxont. Sőt hibáztatja annak gyártását, helyteleníti, ha céllá válik. A „metafizikai irracionalizmus" kísértését látja például a dialektikus teológiában is, mely tudvalevőleg szereti a paradoxonokat. Ez azonban ilyen formában a keresztyén hittől idegen.

A hit tételei pusztán azért paradox jellegűek, ellenmondások feszültségével teljesek, mert maga a kinyilatkoztatás eseménye ilyen, márpedig a hit Istennek ezt a cselekvését tükrözi. Isten cselekvése, kinyilatkoztatása olyannyira gazdag, hogy másképpen mint paradox tételekkel meg nem közelíthető. Például: a hit állítja, hogy Isten harcban áll a gonosz hatalmakkal, de állítania kell azt is, hogy Isten ugyanakkor szuverén, fölényes úr is e hatalmak felett. A hit bizonyos a felől, hogy a kinyilatkoztatás be van végezve, hiszen a kereszten minden „elvégeztetett", és mégis halad előre a cél felé. Hasonlóképpen: Isten eszközökön keresztül cselekszik és mégis azok-

ban is közvetlenül. Vagy: a kinyilatkoztatásban magát az Istent leljük fel, az Isten „lényegét", de mégis a megfoghatatlan, megmérhetetlen mélységű Istennel találkozunk benne. Így értendő a hit paradox tartalma.

A mondottakkal függ össze az az éles kritikai módszer is, mely végigvonul szinte minden paragrafuson. A keresztyén hitet (ezt a feszültségekkel teljes és mégis egységes hitet) szigorúan elhatárolja mindenütt mindattól, ami a hit természetének idegen. Vallásfilozófia, valláspsychológia, misztika, idealizmus, moralizmus s még annyi más nézet mind befészkelte magát a teológiába. Aulén fáradhatatlanul leválasztja őket sorra a tiszta hit törzséről. Különösen is szívósan küzd a spekulatív racionalizmus mindenféle fajtája ellen. A hit semmiképpen sem kíván racionális magyarázata lenni a mindenségnek, az életnek.

Az egyes fejezetek élén pontokba foglalt tételek állanak. Több helyütt ismétlődik a tételek végén egy sajátos cím: The Bondary Line of faith (A hit határvonala). Ezekben a szakaszokban a hit is alázatosan megáll egy ponton s nem lépi át a határmezsgyét, mely néki is vettetett. Megállapítja például Aulén az utolsó ítélet dolgaival kapcsolatosan, hogy hitünkkel sem tudunk felelni minden problémára; éppígy nem tudjuk racionálisan megmagyarázni az inkarnáció titkát, a szeplőtelen fogantatás hittétele sem magyarázat; a feltámadásnak, Krisztus megdicsőülésének hogyan-ja vagy a Szentháromság belső titka előtt is határmezsgyén áll a hit. Elhárítja, egyszerűen elhárítja itt a problémákkal való viaskodást.

Mégegyszer hangsúlyoznunk kell, hogy a hitnek ez a paradox kifejezésmódja Aulént sohasem viszi bele kusza, csapongó irracionalizmusba, ellenkezőleg józan, szabatos, egységes, egyensúlyban lévő minden szava.

Isten és a gonosz

A *II.—III.—IV. főrész* a keresztyén hit tartalmát fejti ki a következő címszók alatt: az élő Isten, Isten cselekvése Krisztusban, Isten egyháza. E három címszó is mutatja, mennyire komolyan veszi Aulén a teológia theocentrikus voltát. Krisztusban is az Isten cselekszik, az egyház is az Ő műve a Szentlélek által. Érdekes, hogy nincs a műnek eschatologikus fejezete, de csak azért nincsen, mert nem függeléknek tartja, hanem olyasvalaminek, ami a hit egész tartalmát színezi.

Mindhárom főrészből kiragadunk egy-egy részproblémát. Az élő Istenről szólóból az Isten és a gonosz problémáját.

Isten természete szerint csupa szeretet. Közösségre lép a bűnössel. De ez a szeretet harcos szeretet, a gonosszal való harc árán győzedelmeskedik. A világban uralkodik a gonosz mint bűn és ez mindenkor radikális ellentétben áll Isten akaratával. Ha feltennénk, hogy mindaz, ami a világban, a történelemben történik, Isten akaratának a kifejezése, akkor ezzel csökkentenénk, sőt megszüntetnénk

a bűn szörnyű realitását és Istennek a bűn ellen való állásfoglalását. Isten radikális állásfoglalását a bűn ellenében nem szabad enyhítenünk még ilyen kifejezésekkel sem: Isten „tűri" vagy „megengedi" a gonoszt; „Isten útjai mások, mint a mienk" stb. A bűn és a belőle származó rossz sohasem lehet Isten akaratának a kifejezője. Sohasem tulajdoníthatjuk Isten akaratának azt, ami ellentétben áll a kinyilatkoztatásssal és a Krisztusban való Isteni cselekvéssel. Nem szabad két dolgot összekeverni: Isten valóban jóra tudja fordítani a gonoszt, hasznunkra az igazságtalanságot is, de ebből semmiképpen sem következik az, hogy Isten küldi a gonoszt! A hit tiltakozik az ellen, hogy mi Istennek tulajdonítsuk azt, amit az evangélium a sátánnak tulajdonít! A hit drámai küzdelmet lát ehelyett: Isten harcot vív a gonosz hatalmakkal. A kinyilatkoztatás nem egyéb, mint Isten győzedelme ebben a harcban. Ha Isten akaratát látnánk mindabban, ami történik, akkor voltaképpen nem volna szükség „kinyilatkoztatásra"!

Nem minden Isten akarata tehát, ami történik. „Isten nem akar mindent, ami történik, de akar valamit minden-*ben*, ami történik." Semmi sem közömbös Őnéki. Nincs oly helyzet, melyben Isten ne kívánná megvalósítani az ő szándékait. Megvalósítja a gonosz ellenére is, szeretete győzedelmeskedik a gonoszon is. Nem adódhatik olyan helyzet, amely Isten kezéből kicsavarja a hatalmat s szeretetének diadalmát megsemmisíti. Ellenkezőleg, minden más hatalom romlásra van ítélve, csak az ő szeretete ellenállhatatlan erő. A hit ebben bízik. Tűr állhatatosan, de soha efféle fatalisztikus megállapítással a gonosz felől: Isten akarja. A hit nem rezignáció, beletörődés. De nem is eudaemonisztikus magatartás, mely Istent az ember kiszolgálójává szeretné tenni. A hit imádsága nem szenvedés nélküli életért könyörög e világban, hanem azért, hogy Isten őrizzen meg magának a szenvedések közepette és mindeneknek felette valósuljon meg az ő uralma.

A hit nem bogozza a gonosz eredetének titkát. Ha volna is rá kielégítő magyarázat, nem vinne előbbre a gonosz legyőzésében. Márpedig a hit számára a gonosz kérdésében a gonosz legyőzésének a kérdése döntő csupán! Ha legyőzhetetlen volna, akkor halott Istenünk volna s értelmetlen volna Istenről beszélnünk. Istennek a gonosz feletti győzelme azonban még annak is értelmet ád, aminek önmagában nincs értelme. Ha legyőzetik, akkor értelme van, akkor „igazolva van" még a gonosz is.

A bűnbocsánat

Isten Krisztusban győzött az ellenséges hatalmasságokon, mégpedig Krisztus kereszthalála által. Az inkarnáció befejezése a kereszt. A hit győzelmet lát a kereszten: Isten kiengesztelte magát a világgal. Isten az emberrel való közösséget a bűnbocsánat révén valósította meg. A bűnbocsánatot azonban nem szabad pusztán negatíve felfogni — a büntetés elengedéseképpen. Pozitíve kell meg-

látnunk: a bűnbocsánat helyreállítja az Istennel megszakadt közösséget.

Bűnbocsánat és megigazulás tartalmilag egyet jelent. Mégis az utóbbi fogalom félreérthető olyképpen, hogy az ember reálisan igazzá lesz, a bűntől szabaddá, Luthernél még mást jelentett. A „simul justus et peccator" azt jelentette, hogy az ember egész földi élete folyamán mindenestül, teljességgel bűnös marad, de ugyanakkor mindenestül, teljességgel igaz — propter Christum. Igazsága tehát iustítia aliena. A megigazult embernek a bűnbocsánatból kell élni a jelenben éppúgy, mint a multban. A bűnbocsánat nemcsak a keresztyén élet elején áll ott, hanem az egész keresztyén élet ráépül.

Isten bűnbocsánatának nincsen az emberben semmi alapja, magyarázó oka, hanem csak az ő szeretetében. Ez azonban nem jelentheti azt, hogy mi könnyelműen, hanyagul, erkölcsi lazasággal vegyük a bocsánatot. A bűnbocsánat nem gyengíti vagy törli el az Isten bűn ellen való komoly harcát, sőt éppen követeli. Ezt a tételt több dolog is igazolja. 1. A kereszt áldozatába került a bűneink bocsánata. 2. A bűnbocsánatban ítélet is van, a legnagyobb ítélet. Mert nincs ítélet, mely jobban sújtana, mint a szeretet ítélete. Ezért kapcsolatos a bűnbocsánattal az ember bűnbánata. Nem úgy, hogy a mi bűnbánatunk lesz alapjává Isten bocsánatának, hanem ellenkezőleg az ő megbocsátó szeretete teremti meg bennünk a bűnbánatot. 3. Az Isten és a gonosz között való ellentét bizonysága az is, hogy a bűnbocsánat megújító erővé lesz az életünkben. A iustificatioval együttjár a sanctificatio. Megint nem úgy, hogy a mi új életünk szerzi meg az Isten bocsánatát, hanem úgy, hogy a bűnbocsánat teremt megújulást.

A bűnbocsánat révén Isten szeretete hatalommá lesz életünkben. Ez kétféleképpen nyilatkozik meg. 1. Először is a bűn ellen való szünetlen harcban. E földi életben nem jutunk el tökéletességre s nem is tekinthetjük a keresztyén életet állandó haladásnak e cél felé. Az Istennel való közösség inkább növeli bennünk a bűntudatot. Az Istennel való közösséget csak úgy őrizhetjük meg, ha mindig újra elnyerjük. „Der Christ steht nicht im Sein, sondern im Werden" (Luther). Isten szeretetének jelenléte biztosítja csupán, hogy ez a mi harcunk nem reménytelen. 2. Másodszor Isten szeretete a hatalmába vett embert saját cselekvésének eszközévé teszi. A keresztyén ember így lesz felebarátjának „Krisztusává", sőt „Istenévé" (Luther).

Az imádság

A Szentlélek az egyházban a kegyelmi eszközökön keresztül munkálkodik. Aulén hivatkozik a Schmalkaldeni Cikkekre, melyben Luther a kegyelem gazdagságát dícséri s nemcsak az írott igét, de az élőszóval hangzó igét, sőt a testvérek kölcsönös lelki beszélgetését és vigasztalását is ebbe a sorba helyezi.

Még meglepőbb, hogy Aulén kifejezetten ide sorolja az imádságot is. Követi ebben Schleiermachert, akit különben többizben erősen

bírál. Az imádságot a teológusok általában vonakodnak a kegyelmi-eszközök közé sorolni. Ez azonban abból a helytelen feltevésből ered, mely szerint az imádság kizárólagosan emberi cselekedet, az embernek Istenhez fordulása. Kétségtelen, hogy az is, de nemcsak az, hanem éppígy Istennek hozzánk való közeledése is. Isten az imádság által is megvalósítja szerető akaratát. Ezért az imádság kegyelmi-eszköz. Sőt az imádság igazi értelmet akkor nyer, ha ilyen eszköz. Nem keresztyén imádság az, amelyben csak mi fordulunk Istenhez. Az imádság igazán csak akkor imádság, ha Isten közeledik benne felénk.

Isten eszközként használja az imádságot, hogy általa megvalósítsa szándékait a gonosszal való harcban. Az imádságban Isten a maga akaratának hatalmába vonja az embert, megvilágosítja előtte isteni terveit. A hit szempontjából nézve tehát az imádság nem más, mint Isten saját műve az ember lelkében.

Ha az imádság kizáratnék az egyházból, az egyház megszűnnék fennállni. Az egyházban valamennyi kegyelmi-eszköz elképzelhetetlen az imádsággal való kapcsolat nélkül. Ez is bizonyítja, hogy az imádságnak a kegyelmi-eszközök között van a helye.

Meg kell elégednünk a kiragadott példákkal. Buzdítson bennünket ez a pár sor is átfogó teológiai művek olvasására.

Scholz László

Újszövetségi görög-magyar szótár

Szerkesztette dr. Kiss Jenő. Második átdolgozott és bővített kiadás

Az évtizedeinkben végbemenő teológiai és egyházi megújulásnak egyik legvilágosabb jele a Biblia eredeti szövege felé való fordulás. Egyre többen veszik elő a gyakorló lelkészek közül készülés közben a görög Újtestamentumot. A jelenlegi teológusok bibliai nyelvtudása jóval felülhaladja a régebbiekét. De gyülekezeti tagok között is akadnak, akiket Isten igéje olyan mélyen megragadott, hogy szeretnék az Írást minél hűségesebben és alázatosabban megérteni s ezért komoly vágy van bennük a Biblia eredeti szövegének titkai után.

Ebből az örvendetes helyzetből érthető, hogy az utóbbi években egyre többen keresték egyházunkból, de a református testvéregyházból is dr Kiss Jenőnek 1935-ben megjelent, már kifogyott kis újszövetségi görög—magyar szótárát. A jelentkező egyházi igény a magyarázata, hogy a református egyetemes konvent sajtóosztálya vállalta a jelentős befektetést igénylő kiadást, s ezen a nyáron nagyon szép kiállításban meg is jelentette a szótár második, átdolgozott és alaposan bővített kiadását (ára 75 Ft, megrendelhető kiadóhivatalunkon keresztül is).

A szótár új kiadása az egy esztendeje nyugalomba került teológiai tanárunk nagy szorgalmáról és fejlődéséről tanuskodik. Ko-

moly alapossággal tanulmányozta át az újszövetségi nyelvi és teológiai szótárirodalom legújabb alkotásait, s nem szégyelt támaszkodni azoknak — különösen a híres Bauer-szótárnak — eredményeire. Ezeknek az eredményeknek magyar nyelven való feldolgozása olyan szolgálat, amelyhez annak türelme és alázata kell, aki nem akar hivalkodni s mindenáron újdonságot produkálni, hanem továbbadni egyházának azt, amit egy életnek könyvek fölé hajló szorgos munkájában gyüjtögetett — nem csupán a maga gyönyörűségére, hanem mások tanítására. Amikor Kiss Jenő szótárát kézbe veszi a vidéki paróchia csendes irodájában a vasárnapi textusával foglalkozni kezdő lelkész, gondoljon hálával arra, aki *helyette* olvasott, aki *helyette* kutatott hosszú évek észrevétlenségében s most *neki* átadja a kész eredményt, amelyért nem ő fáradt és nem ő kopott. A szótárnak ezt a tárgyszerű alázatos szolgálatát fejezi ki egyszerűen a második kiadás előszavában a szerző egyik mondata: „A teológiai tekintetben tájékozott nyomban felismerheti az egyes fontosabb szavaknál a legújabb irodalom eredményeinek összefoglalását, az olvasók zömére nézve pedig az a fontos, hogy megbízható szótár álljon rendelkezésükre."

A második kiadás haladást jelent a nyelvi szótártól a teológiai szótár felé. A szerző így nyilatkozik erről: „Tekintettel arra, hogy külön teológiai fogalmi szótár kiadása alig lehetséges, a főbb bibliai teológiai fogalmak, személyek és helynevek rövid tartalmi ismertetésére is törekedtem, ami az Újszövetség szókincsének megismerése mellett fogalmi megismeréséhez is közelebb vihet." Ennek a törekvésnek eredményeképpen a szótár nagyon hasznos segítséget nyujt az Újszövetségben való helyes tájékozódásra. *Mária* nevénél pl. az első kiadásban csak annyi volt megjegyezve, hogy tulajdonnév; a második kiadásban felsorolást kapunk, amelynek révén a bibliaolvasó jól elhelyezheti magának az Újszövetségben előforduló Máriák alakjait: „Mária, Jézus anyja; Mária Magdolna Jézus hű követője; Mária, Jakab és José anyja, aki szintén jelen volt a keresztrefeszítésnél; Mária, Kleopás felesége; Mária, Mártha nővére; Mária, János Márkus anyja; Mária, egy ismeretlen zsidó-keresztyén nő Rómában." — Különösen örvendetes a második kiadás többlete *a szavak jelentéstartalmának* kifejtésénél. Például a *mammon* szónál az első kiadásban csak a szó fordítását találtuk: gazdagság, tulajdon, vagyon. Az új kiadásban még ezeket is olvassuk: „Jézus által használt kifejezés, eredetileg aramei, olyasvalami, amiben csalárdsága ellenére bíznak az emberek. Földi kincs, amely egyrészt mulandó, másrészt leköti az embert, ezért bizonyos démoni hatalma van az emberen, így őrizkedni kell tőle." Másik kiragadott példa a *„kérügma"*. Az első kiadás szerint: hirdetés (az evangélium prédikációja). A második kiadás hozzáfűzi: „tárgya a Krisztus által hozott üdvösség. Lk. 11, 32. Krisztus feltámadásának örvendetes hangsúlyozása I. Kor. 15., az ezt megelőző szenvedés és halál váltságjellegének hangsúlyozásával. I. Kor. 2, 2. Ez az igehirdetés bolondságnak tűnhetik fel a világnak, Isten mégis ezáltal menti meg az embert.

I. Kor. 1, 21." Az *ekklesiáról* az első kiadás 6 sort tartalmaz, az új kiadás — hosszabb sorokban — 84 sort. De *nemcsak újszövetségi teológiát, hanem bibliai kézikönyvet* is pótol a szótár sokhelyütt: Csel. 27, 16-ban találjuk például ezt a szigetnevet: Klauda. A második kiadásban ennek közelebbi hely-megjelölését is megkapjuk: Klauda vagy Kauda, kis sziget neve Krétától délre. Érdemes a szótárt nemcsak a görög szöveg tanulmányozása során szószedetre használni, hanem *folyamatosan olvasni*, aláhúzva benne a teológiai tartalmat is közlő címszavakat. Így tulajdonképpen az egész Újszövetség legfontosabb fogalmainak jelentését kapja meg röviden az olvasó, egy kis „Kittel"-t, amelyhez egyébként csak elenyésző kicsiny százalékban jut hozzá a lelkészi karunk.

Kiss Jenő munkáját teológiai tekintetben a haladó konzervativizmus jellemzi. Látszik, hogy tájékozott a teológiai munka legújabb meglátásai között, de ezt a tájékozottságát sokszor régebbi teológiai iskola formanyelvén fejezi ki, emellett a teológiai igazságokat kiegyensúlyozottan fogalmazza. Ez a sajátos veret alkalmassá teszi munkáját, hogy az idősebb nemzedékhez is közelférjen, általában, hogy régebbi és újabb teológiai irányzatok között közvetítő szolgálatot végezzen.

Nyilvános tanítói munkájának a végén legyen a sokat dolgozott professzor számára öröm, hogy ezzel a szótárral maradandóan szolgálhatta a teológiai munka széles terjedését hazánkban: idegen nyelvű szótárakhoz nyelvi, anyagi vagy valutáris okokból hozzá nem férő — tehát a többséget jelentő — lelkészek, teológusok és értelmiségi hívők előtt megnyitotta az utat az Újtestámentum eredeti szövegének gazdagságához és mélységéhez. Bárcsak minél több lelkész és nem-lelkész élne a szótár megjelenése által megnyílt lehetőséggel és keresné a segítségével az Írás elrejtett kincseit, amelyeket a felszínen nem lehet megtalálni. *Veöreös Imre*

Megjelent a Genesis új fordítása

Júliusi számunkban közöltük kivonatosan dr Pákozdy László professzornak a Genesis revideált magyar szövege próbakiadása elé készített bevezető tanulmányát „Az Ószövetség mai magyar nyelven" címen. Akkor már jeleztük, hogy az Ószövetség új fordításának első napvilágra kerülő terméke hamarosan megjelenik. Most előttünk van *Mózes első könyve*, amelyet *Károli Gáspár fordítása és Czeglédy Sándor reviziója nyomán a héber eredetiből fordított a Magyar Bibliatanács Ószövetségi Szakbizottsága.* A nagyalakú, 50 oldalas próbafüzet kiállítása is rendkívüli (a Református Egyetemes Konvent Sajtóosztályának kiadása, Budapest, 1951, ára 25 Ft). Gyönyörű papíron, szép nyomdatechnikával készült, négynyelvű (magyar, latin, héber, angol) címoldallal, számozott példányokban. A már ismertetett bevezető tanulmány előtt angol és német nyelven írt ismertetés foglalkozik a fordítással.

Néhány mutatványt közlünk a próbakiadásból:

1. Ügyesek a *címek*. Jobb és részletesebb áttekintést adnak a szövegről, mint a mai közhasználatú magyar bibliák. Lássuk pl. a 4. fejezet címeit: 1—2. v. Kain és Ábel. 3—5. v. Kain és Ábel áldozata. 6—7. v. Isten figyelmezteti Kaint. 8—12. v. Kain embervérrel itatja földjét. 13—15. v. Kain bűnhődik és retteg az emberektől. 16—18. v. Kain Nód földjén telepedik le. 19—24. v. Kain utódai, Lámek. 25—26. v. Sét és Enós születése. — Vagy például a 16, 1—3. szakasznak a címe: „Száraj és Ábrám emberi kísérlete utód támasztására: Hágár."

2. Nagyon használhatók az *„utalóhelyek"*. Az egyes verseknél, sőt egyes szavaknál felsorolt bibliai helyek *utalnak az üdvtörténeti összefüggésekre, mégpedig előre és visszafelé*. Pl. Gen. 12, 1—3 (az itt, a szavak után zárójelben közölt utalóhelyek a próbakiadásban a lap alján csillagok alatt találhatók, tehát a szöveg folyamatos olvasását nem zavarják):

Ekkor azt mondotta az ÚR (15, 7. Csel. 7, 3. Zsid. 11, 8. Deut. 26, 5.) Ábrámnak: Eredj (22, 2) ki a te földedről, a te rokonságod közül (11, 31; 24, 4. 7; 43, 7) és a te atyád házából arra a földre, amelyet én mutatok (13, 14. kk.) neked; mert nagy néppé teszlek (15, 5; 17, 6; 18, 18; 49, 14—26; 51, 2 kk. Jós. 24, 3.), megáldalak (24, 1. 35; 28, 4; Csel. 3, 26. Róm. 9, 21. Jel. 7, 1. kk.) és naggyá teszem neved (11. 4. Deut. 4, 6. kk. És. 43, 21; 44, 23; 49, 6.) és áldás leszel (Zsolt. 72, 17. Ján. 4, 22.). És megáldom (Ján. 4, 22. Gal. 3, 14. Róm. 11, 11—14. 26; És. 19, 24. Zak. 8, 13.) azokat, akik téged áldanak (27, 21) és aki átkoz téged, megátkozom azt (Ex. 23, 22. Num. 24, 9. És. 14, 2; 49, 25—26. Jer. 30, 16. Róm. 11, 18. k.), mert tebenned nyerhetnek áldást a föld minden nemzetségei (17, 5—6. 16; 18, 18; 22, 18; 26, 4; 28, 14. Zsolt. 72, 17. Róm. 11, 11—15. 26. Gal. 3, 8. Csel. 3, 25. Jel. 14, 6).

Ezek az utalóhelyek tovább mutatnak az isteni ígéretek beteljesülése felé, nemcsak a Genesis minden helyére, hanem minden hasonló helyénél is, az egész Bibliára. Így a bibliaolvasó minden hasonló helynél megkapja az egész kijelentéstörténeti eligazítást, ha veszi magának azt a fáradságot, hogy kikeresse a jelzett helyeket. Az atomizáló „hívő racionalizmus" sekélyes, kiszaggató módszerű bibliahasználatától segítsen elvezetni, és életes, szerves bibliaismeretre és hitre juttatni ez a vezérfonal — írja erről a bevezető tanulmány.

Nehéz bibliai helyeknél „azt a célt szolgálják az utalások, hogy a Biblia más helyeinek a fölmutatásával — ahol a kérdésről világosabb kijelentés áll — megoldják a szövegbeli kérdést. Így pl. Gen. 6:6—7. versénél a „megbántam" („megbánta") szó mellé tett csillag a lábjegyzetben olyan helyekre utal, amelyekből kitetszik, hogy Isten „megbánásának" más az értelme, mint amikor mi emberek bánunk meg valamit, hogy inkább az ő teremtői és atyai búsulásának, fájdalmának a kifejezése (v. ö. pl. Deut. 23:29). Olykor azért mutat az utalás olyan helyre, amely ellentétben látszik lenni a szövegbelivel, mert akarja gondolkoztatni az olvasót valamely kérdés másik oldalának a megmutatásával." (A bevezető tanulmányból.) Megfigyelhetjük ezt a következő szemelvényen (Gen. 6, 6—7.).

„ . megbánta (Ex. 32, 10. 14. Num. 23, 19. I. Sám. 15, 29. Jer. 26, 3. 13. 19. Ám. 7, 3. 6.) az ÚR, hogy az embert alkotta a földön és mélyen elszomorodott szívében és ezt mondotta az ÚR: Eltörlöm az embert, akit teremtettem, a föld színéről; az embert, a barmot, a csúszó-mászó állatokat

és az égi madarakat is, mert bánom (ugyanazok az utalóhelyek), hogy alkottam őket."

De a jegyzetek *tárgyi magyarázatokat* is adnak.

Pl. *Gen. 6, 4:* „Az óriások (Héber „nefilim" = hatalmas termetű, kihalt népfaj, Num. 13, 33. 34. v. ö. Deut. 2, 10—11; 20, 21; 9, 2.), abban az időben éltek a földön, sőt még azután is, amikor az istenfiak..." stb. — Vagy másik példa: *14, 10:* „A Sziddim völgye pedig tele volt szurokgödrökkel („Szurokgödrök" = felszínre tört bitumen, aszfalt, lelőhelyei; 11, 3.)..." stb. — Következő szemelvényünk *21, 6:* „Ekkor mondta Sára: Nevetést (a héberben szójáték Izsák „nevet" — nevével v. ö. 21, 3-mal; Gal. 4, 27. Luk. 1, 58. És. 54, 1.) szerzett Isten nekem, mindenki nevet velem, aki csak hallja". Csak megjegyezzük, hogy mennyivel érthetőbbé válik ez a jelenet a „velem"-fordítással, mint a revideált Károli „rajtam"-fordításával. — Még egy utolsó kiragadott példa a lapalji magyarázatokból: *32, 29:* „Erre azt mondotta: Ne Jákób legyen ezután a neved, hanem Izráel (Héber Jiszrá'él = „küzd az Isten" t. i. érted. Deut. 32, 10. Zsolt. 17, 8.), mert küzdöttél Istennel és emberekkel és győztél".

3. Végül lássunk két példát a szövegből a Károlihoz való hűségre és mégis a nyelvezet frissességére, korszerűségére:

49, 22—26: „Termőfa ága — József, termőfa ága forrás mellett, hajtásai átnyúlnak a kőfalon. Ezért keserítik, nyilazzák és üldözik őt az íjászok. De szilárdan marad kézíve, feszülnek keze izmai, Jákób Hatalmasának kezétől, onnan, Izráel Pásztorától, Kősziklájától, atyád Istenétől, aki megsegít téged, a Mindenhatótól, aki megáld téged az ég áldásaival felülről, a mélység áldásaival, melyek alant terülnek el, az emlők és anyaméh áldásaival. Atyád áldásai meghaladják az ősök áldásait, az örök halmok gyönyörűségeit. Szálljanak József fejére, a testvérek közül kiválasztottnak fejetetejére."

19, 12—26: „Akkor ezt mondották a férfiak Lótnak: Ki van még hozzátartozó? Vődet, fiadat és leányaidat és mindenedet, ami a tied a városban, vidd el erről a helyről. Mert elpusztítjuk ezt a helyet, mivel nagy lett miattuk a kiáltás az ÚR előtt; és az ÚR azért küldött minket, hogy elpusztítsuk azt. Kiment azért Lót és beszélt vőivel, ezt mondta: Keljetek föl, távozzatok e helyből, mert elpusztítja az ÚR ezt a várost. De vői azt gondolták, hogy tréfálkozik velük. És amikor a hajnal feljött, ekképen sürgették az angyalok Lótot: Kelj föl, vedd feleségedet és itt levő két leányodat, hogy el ne vessz a város bűne miatt. De ő tétovázott; ekkor kézen ragadták a férfiak őt, feleségét és két leányát, mert az ÚR irgalmas volt hozzá, és kivitték őt, majd otthagyták a városon kívül. És amikor kivitték őket, ezt mondotta az egyik: Mentsd meg az életedet, hátra ne nézz és sehol a környéken meg ne állj; a hegyre menekülj, hogy el ne vessz! De Lót ezt mondta nekik: Óh, ne, Uram! Íme a te szolgád kegyelmet talált előtted és nagy a te irgalmad, amelyet mutattál irántam azzal, hogy életemet megtartottad. De én nem menekülhetek a hegyre, hogy utól ne érjen a veszedelem és meg ne haljak. Itt van, kérlek ez a város, hadd fussak oda, kicsiny is, kérlek, hadd meneküljek oda, hiszen kicsiny az, akkor életben maradhatok. Erre azt mondotta neki: Íme tekintettel vagyok rád ebben a dologban is és nem pusztítom el azt a várost, amelyről beszéltél. Siess, menekülj oda, mert semmit sem tehetek addig, amig oda nem érsz. Azért nevezék el azt a várost Cóárnak. A nap éppen feljött, amikor Lót Cóárba ért. Az ÚR pedig kénkövet és tüzes esőt bocsátott Sodomára és Gomorára az ÚRtól az égből. Így pusztította el azokat a városokat és az egész környékét és a városok minden lakóját és a föld növényzetét is. Mögötte menő felesége azonban hátratekintett és ezért sóbálvánnyá lett."

Isten adjon életet, erőt, nyugalmat és Szentlelket az ószövetségi bibliafordító bizottság tagjainak, hogy hatalmas művüket mielőbb befejezhessék,

mert a reformáció magyarországi egyházának nagy szüksége van a korszerű bibliafordításra. Halkan hadd tegyük ehhez hozzá azt az óhajunkat és reménységünket is, hogy az Újszövetség fordítása sem marad el majd az ószövetségi fordítás újító bátorságától, lendületétől és ügyes kezdeményezéseitől. V.

Az „ifjú egyházak" teológiai munkássága

Mikor az „ifjú egyházak" teológiai munkásságáról beszélünk, természetesen nemcsak „színes teológusok" munkájára gondolunk, hanem a misszionáriusokéra is, hiszen az ő teológiai munkájukat sajátságos módon befolyásolja az a tény, hogy hosszabb vagy rövidebb időt a missziói területeken töltöttek.

A lelkészképzés

az 1938-ban Tambaramban tartott nagy missziói konferencia szerint akkor „az egész keresztyén missziói munka leggyengébb pontja volt. Ez ma is így van, mert nem sikerült legyőzni azokat a nehézségeket, melyekkel az ifjú egyházak szemben állnak. A legfőbb ilyen nehézség, hogy nincs kielégítő teológiai tankönyv-irodalom és nincsenek megfelelő segédeszközök a színes népek anyanyelvén. Ehhez járul a tanerőhiány: sok helyen egy-két misszionárius lett kényszerűségből „teológiai professzorrá", máshol a misszionáló egyházak „kölcsönöznek" teológiai tanárokat rövidebb vagy hosszabb időre.

Meglepő és örvendetes, hogy maguk az ifjú egyházak látják be, hogy félreeső vidéki gyülekezeteknek is magas kiképzésű papokra van szükségük s ezért mindent megtesznek, hogy a lehető legmagasabb kiképzést adják lelkészjelöltjeiknek.

A *teológiai főiskolákon* (a tanítás nyelve itt angol vagy francia; görög és héber kötelező) s a *teológiai iskolákban* (a tanítás nyelve a hallgatók anyanyelve) kiképzett teológusok lelkészi avatásban részesülhetnek. A *bibliaiskolákon* tulajdonképen nem lelkészképzés folyik, hanem ezek az elemi keresztyén tanítás kibővítését, elmélyítését szolgálják. Hallgatóikat nem avatják lelkésszé, de mint laikusok, természetesen jogosultak igehirdetői katechétai és más gyülekezeti munkára. Ilyen bibliaiskola több mint 700 van a missziói területeken, míg a teológiai főiskolák és iskolák száma kb. 230-ra tehető.

A teológiai főiskolák közül itt hármat említünk meg. Az egyik legrégibb: a bengáli *Serampore Seminary*, melyet a keresztyén misszió egyik úttörője, a baptista William Carey alapított 1818-ban. 19 ezer kötetes könyvtárával tűnik ki. A *batáviai* (Jakarta) közös protestáns teol. főiskola az utóbbi 15 éven át a legnívósabb keletázsiai lelkészképző intézménynek bizonyult. A lutheránus teológiai főiskolák közül pedig az indiai *Rajahmundry*-ban levőt kell kiemelnünk. Ez több lutheránus teológiai iskola egyesítéséből keletkezett

s ezév júliusában kezdte meg működését a Lutheránus Világszövetség támogatásával.

A legutóbbi tíz év eseményei a lelkészképzés tekintetében is rugalmasságra tanították az ifjú egyházakat. *Új módszerekkel kísérleteznek, s jó eredménnyel.* Indiában például több helyen keresztyén „ashram"-okban folyik a lelkészképzés. Ez a szó tanítványi közösséget jelent, melyben a tanárok a tanítványokkal együtt élnek mint egy család s melyben a meditációnak jelentős szerepe van. Kínában az ú. n. „önkéntes papok" rendszerét próbálják bevezetni. Ennek lényege az, hogy a gyülekezet 5—10 buzgó tagja 6—10 éven át hétről-hétre „tanfolyamra" megy a gyülekezet lelkészéhez, a tanfolyam végén lelkésszé avatják őket, de megmaradnak polgári foglalkozásukban. Több helyütt feleleventik azt az ó-egyházi szokást, hogy a lelkészképzés a püspök háztartásának egy része.

A *tananyag* is alkalmazkodik az ifjú egyházak sajátos szükségleteihez. Pl. latint nem tanítanak, hiszen a klasszikus humanizmus nem játszik szerepet nemzeti kultúrájukban. Helyet kap viszont a keleti (ill. Afrikában az afrikai) kultúra s az illető kontinens klaszszikus nyelveinek tanítása. Az egyháztörténetben természetesen jelentős szerepet kap a missziótörténet. A rendszeres teológia terén különösen az etika tanításában van eltérés attól, amihez mi vagyunk szokva. Olyan problémák mint pl. individualizmus-kollektívizmus, család-házasság, szociális etika, a gazdasági kérdések keresztyén megvilágítása, — egészen más tárgyalást kívánnak. A vallástörténetet rendszerint a teológiai kiképzés legvégére hagyják. Ellenkező esetben a tanítványok nagyobb mértékben lennének kitéve a történelmi relativizmus veszélyének. Ehhez járul, hogy a leendő lelkészeknek úgyszólván naponként szükségük lesz apologetikára, ezért jobb, ha a teológiai kiképzés végefelé ismerkednek meg a nem-keresztyén vallásokkal.

Ami a *tanítási módszert* illeti, nagyobb súlyt helyeznek a szemináriumi munkára, mint a nyugati egyetemek, ahol sokszor anélkül is lehet vizsgát tenni, hogy a jelölt valaha is járt volna előadásokra. Érdekes az a szabály Indonéziában, hogy a növendékek kötelesek hazautazni a nyári szünetre, hogy el ne veszítsék a kapcsolatot gyülekezetükkel, eredeti környezetükkel. A szünetre rendszerint feladatot kapnak, néprajzi, anyanyelvi vagy egyházrajzi jellegű dolgozatot kell írniok, mellyel tanáraik tudományos munkáját segítik.

A missziói egyházakat érintő és foglalkoztató

teológiai problémák

közül itt az egyik legtöbbet tárgyaltat emeljük ki, a *„kapcsolópont"* problémáját: van-e a pogány vallások és a keresztyénség között olyan hasonlóság, vannak-e olyan kapcsolópontok, melyeket a misszionáriusok igehirdetésükben előnyösen használhatnak fel? Felhasználhat-e pl. a misszionárius pogány isten-neveket az egy igaz Isten

megjelölésére? Átültethet-e a pogány vallásból vett elemeket az ifjú keresztyén egyház életébe?

Egyfelől a színes népek kultúrájának kétségkívül helye van e népek keresztyén gyülekezeteiben is. A Hongkong melletti Taofong-san lutheránus templom egy buddhista kolostorhoz hasonló, a madagaszkari lutheránus gyülekezeteknek egész sereg egyházi énekük van eredeti madagaszkári népi dallamra, s a keletázsiai keresztyénség bizonyára nem veszít, hanem csak nyer azzal, hogy benne a keletázsiai vallásokban jelentős szerepet játszó meditáció helyet kap, nemcsak az egyéni kegyességben, de az istentiszteleten is. Másfelől viszont világos, hogy túlsok pogány elem behatolása veszélyeztetheti a keresztyén kérügmát, mint azt pl. a mult századbeli indiai brahmin Ramakrisna esetében látjuk, akinek tanításában hinduizmus és keresztyénség annyira összeolvadt, hogy Krisztus egyszerűen Visnu isten egyik megjelenési formájává alacsonyult.

A problémára a két legmarkánsabb választ a holland Hendrik *Kraemer* s a norvég Karl Ludvig *Reichelt* adta. Az előbbi Indonéziában mohammedánok között, az utóbbi Kínában buddhisták között működött.

A Barth Károly hatása alatt álló Kraemer szerint nem lehet szó kapcsolópontokról keresztyénség és pogányság között. A Krisztusban adott kinyilatkoztatás valami egészen egyedülálló (sui generis). A keresztyénség (és ennek előfutára, a zsidóság) *prófétai* vallás, a többi vallások *naturalisztikus* vallások (kivéve az iszlámot, mely a keresztyénségre és a zsidóságra épít). Ezért a pogány vallások semmiképen sem tekinthetők a Krisztusban adott kinyilatkoztatás előkészítő stádiumainak. Nincs közvetlen vonal az „általános kinyilatkoztatás"-tól a „különös kinyilatkoztatás"-hoz. Barth Károly ezt így fejezte ki a maga sajátos módján: „A keresztyén missziói igehirdetés csak olyan kapcsolópontokhoz kapcsolódhatik, melyeket előbb neki magának kell megteremtenie."

A lutheránus Reichelt is elismeri, hogy a keresztyénség nem állítható egyvonalba a többi vallásokkal. De szerinte a misszionáriusnak örülnie kell mindannak, ami jó, szép és igaz a nem-keresztyén vallásokban, a pogányság sötétsége közepette. Szeretetlenség és gőg lenne tőlünk, ha mindezt semmibevennék. „Mindez a szép, jó, és igaz — része a nagy, mindent átfogó Krisztusnak." Reichelt ezt az álláspontot „a jánosi közeledés módszerének" nevezi. Az ő vezetése alatt álló missziói területen gyakran előfordul, hogy az oltáron álló jelkép a buddhizmus és a keresztyénség jelképeiből tevődik össze: lótuszvirág és rajta, benne, a kereszt! Reichelt azonban tiltakozik az ellen, hogy ezt úgy értelmezzük: a keresztyénség a koronája, befejezése, kiteljesedése a buddhizmusnak; nem, a keresztet Isten állította bele, felülről, e világba, a buddhista világba is.

(Természetesen mindkét álláspontot kritikával kell fogadnunk. Reicheltnek igaza van abban, hogy vannak kapcsolópontok, igen értékes kapcsolópontok is; azonban ezek csak formaiak, formálisak, — reális kapcsolópontokról nem beszélhetünk. Valamennyi missziói

területre érvényes az, amit a kíváló indiai teológus, D. Devanandan, Indiára vonatkozólag mond: „Nem arról van szó, hogy a keresztyénséget hinduisítsuk, sem arról, hogy a hinduizmust keresztyéniesítsük, hanem arról, hogy a Krisztusról szóló evangéliumot úgy hirdessük, hogy azt India népe megértse." Ez az út persze Skylla és Charibdis között vezet s minden misszionáriusnak magának kell megtalálnia.)

Különösen éles lesz a kapcsolópontok kérdése az Ótestámentummal kapcsolatban. A keleti nagy kultúrnemzetekben még komoly keresztyéneknél is gyakran találkozunk azzal a felfogással, hogy nekik az Ótestámentumra nincs szükségük. A zsidó nép számára az Ótestámentumban nyilatkoztatta ki magát Isten, mondják, a többi nép számára ezek a bölcseségi irodalmukban, a Bhagavadgita-ban, Rig-Veda-ban, az Upanisad-okban, stb. Mindezek jobbak, „magasabb erkölcsiséget képviselnek", mint az Ótestámentum! Természetesen ez helytelen álláspont, mert a kinyilatkoztatásnak szerves része az Ószövetség.

A missziói egyházak

teológiai irodalma

sok tekintetben *megtermékenyítette a nyugati teológusok munkáját.*

E helyen csak röviden említjük meg a *bibliafordítások* jelentőségét. A Bibliának sok primitív nép nyelvére való lefordítása közben szerzett tapasztalatok értékes segítséget nyujtanak az európai bibliarevíziókhoz is. 1950 óta folyóirat jelenik meg The Bible Translator (A Bibliafordító) címmel, mely többek között görög és héber szótanulmányokat, exegetikai, összehasonlító nyelvtudományi értekezéseket közöl s kérdés-felelet-rovattal áll a segítséget kérők rendelkezésére.

A Biblia *magyarázatában* is gazdagítják a teológiát az ifjú egyházak. A missziói területek ifjú gyülekezeteiben sokszor pontosan ugyanazokat a problémákat találjuk meg, melyekkel az újtestamentomi levelek foglalkoznak, pl. a Korintusbeliekhez írt első levél, vagy a Kolosséi levél. Az ifjú gyülekezetek élete sokszor szinte fejezetről-fejezetre, versről-versre szolgáltat illusztrációt ezekhez a levelekhez. A híres angol kánontörténész, B. F. Westcott pedig már egy fél évszázaddal ezelőtt kijelentette, hogy India ifjú egyházaitól várhatjuk a legmélyebb s legbensőségesebb kommentárt János evangéliumához. Westcott jóslata talán hamarosan beteljesül: vezető indiai teológusok most dolgoznak egy hatalmas János-kommentáron.

Az *egyháztörténet* területén is termékenyítőleg hat az ifjú egyházak munkája. A színes keresztyének pl. sokkal jobban megértik az őskeresztyénség harcát a gnoszticizmus és más pogány-jellegű áramlatok ellen, hiszen ők nap mint nap pogányok között élnek, vitáznak, míg az európai és amerikai egyháztörténész számára mindez csak a történelemből ismeretes. Egy fiatal indiai lelkész, Russel Chandran, nemrégiben adott ki egy könyvet, amelyben sokévi

kutatásainak eredményeképen párhuzamot von a II. századbeli Celsusnak s a XIX. században Indiában élt Vivekananda-nak a kereszténységen gyakorolt kritikája között. Ez a munka pl. új, értékes szempontokkal gazdagította a patrisztikát.

Az ifjú egyházak történetének megírása óriási feladat elé állítja az ezzel foglalkozó misszionáriusokat és színes egyháztörténészeket. Ennek a munkának valamikor még igen nagy szellemtörténeti jelentősége is lesz, mert az ifjú egyházak történetének első évtizedei évszázadai egybeesnek a leghatalmasabb kultúrális és szociális változásokkal, amelyeken Ázsia és Afrika valaha átesett.

Ugyanakkor maga az ifjú egyházak története új fényt vet az egyháztörténet egyes periodusaira is, pl. a középkori térítések történetére. Az ifjú egyházak keletkezésének tanulmányozása az egész egyháztörténet mélyebb megértéséhez vezet. A jelenleg élő legnagyobb protestáns missziótörténész, az amerikai Kenneth Scott Latourette hatalmas hétkötetes egyháztörténetében a misszió szempontját teszi vezető szemponttá. (A history of the expansion of the Christianity, az első kötet 1937-ben, az utolsó 1945-ben jelent meg.)

A rendszeres teológia terén is tágították a látókört az ifjú egyházak. A színes teológusok, akár maguk lettek keresztyénné („az első generációbeli keresztyének"), akár keresztyén szülőktől születtek („második, harmadik generációbeli keresztyének"), saját bőrükön és közvetlen környezetükön érzik a különbséget a pogányság sötétsége s Krisztus világossága között. Ezért aztán nem is akarnak hallani vallási relativizmusról. A 20-as években Ernst Troeltsch és Rudolf Otto nyomán divatos volt a „vallásokról" beszélni s a keresztyénségről mint a vallások egyikéről. Ma sokkal nagyobb mértékben hangsúlyozza a protestáns teológia a keresztyénség egyedülálló voltát, — s ez nem utolsó sorban a missziói tapasztalatoknak is köszönhető.

Figyelemreméltó az ifjú egyházaknak az a törekvése, hogy a nyugati teológia nagy műveit *fordításokban* ismertessék meg azokkal, akik ezeket eredetiben nem tudják olvasni. Persze e tekintetben a gyakorlati szempontok az irányadók, rendszerint kézikönyveket, tankönyveket fordítanak. De hogy ezen túl is mennek, annak igazolására elég megemlíteni, hogy pl. Nygrén püspök híres művét, az „Eros und Apagé"-t két évvel ezelőtt fordították le kínaira.

Végül csak röviden megemlítjük, hogy a teológián kívül az ifjú egyházak s a misszionáriusok hatalmas, általánosan elismert munkát fejtenek ki a *nyelvtudományok* s a *néprajz* terén is.

Terray László

Hozzászólás a „házasélet etikájá"-hoz

Az evangélikus evangélizáció által egybehívott munkaközösség munkájáról a Lelkipásztor májusi számában megjelent beszámolóhoz az alábbi megjegyzéseket fűzöm. *Csak az eltérő és kiegészítő megjegyzéseket fejtem ki,* egyébként számomra is jelentős volt mindaz, amit a referátumok felszínre hoztak.

I. Valóban hallgat a Szentírás a házasélet és a fogamzásgátlás kérdésében?

1. Onán bűne. A sógorsági-házasság a Biblia szerint nem *isteni* rendelés. Az első előfordulási helye Júda családi intézkedése (kegyelet, részvét, vagyoni, jogi szempontok). 5. Móz. 25:5—6-ban fordul elő ennek az intézménynek a rendelése s Mt. 22:24 szerint is „Mózes azt mondotta" éppúgy mint Mk. 10:4—9-ben. — Tehát nyilvánvaló, hogy nem az *emberi* levirátus nem teljesítése miatt sújtotta őt Isten halálra. Ez túl súlyos és indokolatlan lett volna. Onán nem akart gyermeket, nem akart a gyermeknemzés vállalásával érintkezni Thámárral, a *coitus interruptus* bűnét követte el. Ez úzussá is vált Onánnál, mert „*valamikor* az ő bátyja feleségéhez bemegy vala": vállalta az élvezetet s nem vállalta a gyermeket.

2. A gyermekáldás korlátozása az 5. parancsolat területére esik. Szinte megdöbbentő, hogy ez a legközelebb fekvő vonatkozás nem kerül szóba.

3. Az előzőből következik, hogy Isten teremtő jogaiba való bűnös beleavatkozás. Bibliai alapul elég I. Móz. 1:27—28-ra utalni. Isten a *teremtő* és ezt a szándékát az *emberen keresztül* akarja gyakorolni („Teremté . . . szaporodjatok.") Tehát az emberi egyedek teremtésének is Ő a szuverén ura. Ebbe beleavatkozni bűntelenül és büntetlenül nem lehet.

4. Amikor az Írás a moicheia, porneia, akatharsia, aselgeia (házasságtörés, paráznaság, tisztátalanság, bujálkodás) szavakkal differenciálja a nemi bűnöket, akkor utal a házasság ellen, házasságon kívül, önmagamban és a házasságban elkövetett bűnökre. Ezek között itt leglényegesebb a „bujálkodás", mely a nemi mértéktelenség szava a velejáró perverzitásokkal együtt, melyre oly szomorúan gazdag lehetőség van a házasságon belül. S bizony, idetartozik a coitus interruptus is. Valamint jó gondolnunk Róm. 1:23—28-nak az igéjére is, mely szerint a szekularizált ember nemi élete elhagyja az „asszonynéppel való *természetes* élést" a perverzitásnak minden egyéb fajtájára gerjedvén. I. Pét. 3:7 is így hangsúlyozza a „kata gnósin" való együttélést, mely nem csupán a nemi aktusra vonatkozik. Különben veszedelmesen hasonlítana ennek az íráshelynek az értelmezése ahhoz a bűnös, közmondásszerűvé vált kibúvóhoz, melyet annyiszor hallhatunk: „Azért van az embernek *esze*, hogy annyi gyermeke legyen, amennyit akar."

5. Itt kell megemlítenünk, hogy a Szentírás — látszólagos — hallgatásának az is az oka, hogy akkor az óvszergyártás, műtéti beavatkozások egyáltalán nem tették oly komplikálttá ezt a kérdést, a természetes fogamzásgátlást pedig amúgy is elítélte az írás, hiszen még a mentsruációs szabályokra is annyira tekintettel van, amely pedig nem nagyobb jelentőségű, mint a fogamzásgátlás. Az is nyilvánvaló, hogy még a coitus interruptusnak aránylag legenyhébb természetes fogamzásgátlása is szórványosabb volt.

6. Rákhel halála esetében tudunk arról is, hogy vállalták a tragikus kimenetelű szülést is — ha Isten így rendelkezett (I. Móz. 35:16—20).

II. Luther és hitvallásaink szava.

Egyházi életünkben, ébredésünkben oly sok szó esik e kettőhöz való hűség követelményéről. Sajnos, gyakran olyankor is, amikor az ébredés elleni

bunkó céljaira használják fel. Általában minden vonatkozásban komoly tekintély Luther és a hitvallások. Ép ezért *elgondolkodtató*, hogy az exegetikai referátum hozója saját szavai szerint nem tudja vállalni e kérdésben Luther felfogását. Tudvalévő u. i., hogy Luther oly konzekvensen a hit álláspontjára helyezkedett, hogy egyes nyilatkozatait csak hasonlóképen a hit teológiájában lehet a félreértés veszélye nélkül megérteni és alkalmazni. Ebben az összefüggésben szeretett ő ilyeneket mondani: „Higyj és vétkezz bátran", stb. Tudjuk boldogan, mit jelent ez! Ugyanígy utal Luther arra, hogy nem döntő az asszony élete, de ezt csak a hit teológiájában lehet megérteni és vétkes könnyelműség lenne az agapéval szemben kijátszani. Luther itt is csak a hit merészségére és gyermeki bizodalmára utal.

Hasonló a helyzet hitvallási irataink kapcsolatban. Itt is elgondolkodtató „Elertnek a hitvallási irataink kal szemben megszólaltatott *kritikája*". Épp e kérdésben!

Ehhez elég csak hozzáfűzni Sólyom Jenő referátumának azt az — ugyancsak Elertre hivatkozó — közlését: „említeni sem szükséges, hogy a *lutheri teológusok szigorúan tiltották a fogamzásgátlást és magzatelhajtást.*"

III. Teológiai szempont.

A hit teológiája e kérdésben is megtalálja a helyes utat. Itt elég csak arra utalnom, hogy részleteiben és összefüggésében is egyszerűen teológiai képtelenség a beszámoló összegező részének dőlten szedett fősummázása: „a fogamzásgátlás bűn, de a korlátlan gyermekvállalás a szeretet hiányának és a felelőtlenségnek talán még nagyobb bűne lehet. A két bűnös út közül az egyikre, a konkrét helyzetben Isten előtt való felelősségben választottra, félelemmel és rettegéssel, mégis a hitnek bátor bizodalmával, a bűnbocsánat bizonyosságában kell rálépni."

1. „Korlátlan gyermekvállalás"? Így csak hitetlen rációnk fejezhetné ki magát. Az Isten előtti házasélet gyermekáldásának maga Isten a korlátozója s meghatározója. A fentieket csak az Isten iránti bizalmatlanság, a szerető mennyei Atya fogalmának a megsértése, egyszóval a hitetlenség mondathatná velünk.

2. Fogamzásgátlás bűn, a korlátlan gyermekvállalás még nagyobb bűn lehet. „Kis bűn, nagy bűn" megkülönböztetést az evangélikus teológia nem ismer. Valami vagy bűn, vagy nem bűn. Éspedig, „ami hitből nincs, az bűn."

3. „Két bűnös út közül" való választás ajánlása, sőt kényszerű alkalmazása („kell rálépni") pedig teológiai apszurdum. Gondoljuk meg mily szörnyű: Isten csak két bűnös útat tár elénk, harmadik nincs. Nem csak Isten szeretetével, de méginkább szentségével összeegyeztethetetlen! Csakugyan nincs harmadik út? De van, s arra alább kitérünk.

4. Ugyancsak képtelenség „Isten előtti felelősségben" választani egy bűnös útat.

5. A bűn és bűnbocsánat teológiájának szempontjából *alapvető* tévedésnek bizonyul az a megállapítás, hogy valaki a „bűnbocsánat bizonyosságával" lépjen rá a bűnös útra. Tudjuk személyes hitéletünkből, hogy Isten szerelmének bűnbocsánata még ilyen képtelenségekre is képes — ezért az Ő kegyelmének dicsősége magasztaltassék! — de ezt etikai tantétel szerint, méghozzá a „kell" szempontja alatt hirdetni vagy megfogalmazni ép Isten említett végtelen kegyelme iránti súlyos vétek lenne.

6. Nem csoda, hogy ily megfogalmazás mellett — amíg a fogamzás lehetősége fennáll, legalábbis — „félelemmel és rettegéssel" kell járni a házasság útját. Ez az etikai területre tartozó tévedés egyrészt pokollá teszi az állandó vétkezés tudatában a házaséletet, másrészt súlyos fiziológiai és fizikai konzekvenciákat hozhat s hoz is maga után.

7. A házasélet etikájának kérdésében ingoványos talaj az Isten igéjéhez kötött lelkiismeretet és engedelmes hitet az agapé emlegetésével kijátszani. Annál is inkább, mert ez a „tiszta agapé" csak az igéhez kötött engedelmes hit gyümölcse lehet s nem különálló valami. Enélkül megfoghatatlan és gyakorlatban a „sexus-eros-agapé" közötti konkrét különbségeket elmosó ingoványos talajjá válik e kérdésben az agapénak, *mint megoldásnak* emlegetése.

IV. Etikai depraváció.

Az etikai referátumra gondolva szomorúan kell megállapítani, hogy korunk „nagy etikusai" a hanyatlás útján járnak! Nagy Gyula referátumában ismertetett etikusok állásfoglalásának összegezéséből a keresztyén teológia szempontjából vagy evidens képtelenségek, vagy a végeredményben jelentkező megdöbbentő bizonytalanság állott elénk. Az elsőre áll az, hogy a tiszta hit útját racionális, empirikus körülményekkel veszélyezteti (amikor szociális, nevelési, megélhetési, lakáskérdésekkel erőteleníti épp a hitre utaló megoldás helyett), — a másikra nézve pedig áll az, hogy szükségszerűen jutunk kínos bizonytalanságba, ha nem tudjuk a hitnek helyes etikai konzekvenciáit levonni e kérdésben.

2. Ugyanakkor azt is meg kell állapítanunk, hogy hiába szolgálnánk bármilyen emberi és szekuláris szempontoktól befolyásolt, sőt megrontott etikai „megoldásokkal" a reánkbízottaknak, azok abból úgy sem meríthetnek megoldást. Mert akit Isten nyugtalanít, azt ember meg nem nyugtathatja. Legfeljebb azt érjük el, hogy ebben az etikai kérdésben is azon a bizonyos, Luther által említett küszöbön hagyjuk a lelkeket. Így sem kint sem bent nem is lehet békességes és sokkal nyomorultabb helyzete, mint a bűn útját gátlás nélkül járó világ fiáé. Viszont így a „keresztyén házasság" pokol.

V. Hívő orvosok véleménye.

1. Az etikai referátum egy modern orvosnak az etikai tanulmányát is ismertette Főton. (Marchs: Bausteine zu einen evangelischen Sexualethik und Seelsorge) Ez az *orvos* a legintranzigensebb módon képviseli a hitnek fentebb ismertetett álláspontját.

2. A munkaközösségben is jelen volt egy evangélikus hívő idegorvos. Véleménye felől megkérdeztetvén, teljesen az említett külföldi orvos meggyőződését vallotta. A beszámolónak O. Piper állásfoglalását ismertető ezen szavaira: „pl. az édesanya testi képtelensége további szülésekre, életének, egészségének veszélyeztetettsége komoly orvosi vélemény szerint", stb. — az volt a válasza, hogy a *„komoly* orvosi vélemény szerint"-megokolás nagyon viszonylagos, mert az orvostudomány a leglehetetlenebb esetekről tud. Hadd tegyem hozzá azt, amit ugyancsak a külföldi orvos tanulmánya hangsúlyozott: „Egy lelkésznek mindig arra kell emlékeztetnie az embereket, hogy Istennél korlátlan lehetőségek vannak (ezt a „korlátlanságot" vállaljuk!), de más esetekben nem lehet bíró." Kissé pirulnunk kell, hogy ezeket nem teológusok, hanem hívő orvosok mondották, mégpedig hitük mellett bizonyára sok — a hit szemével nézett — tapasztalat alapján!

3. Rengeteg gyötrelmet okoz sok kósza hamis vélekedés is, melyek a házastársak természetes önmegtartóztatási idejére vonatkoznak. Etekintetben legyen elég leszögeznünk annyit, hogy csak két ilyen időszakot ismer a Biblia: a menstruációt és a szülés utáni hat hetet. Eltekintve egyéb fennforgó körülményektől elvileg és generálisan többet kimondani nem lehet, hanem az egyén ügye ez, melyet Isten színe előtt járván könnyen megold számára a mennyei Atya. Orvosok a legkülönfélébb és szélsőséges véleményeket is megkockáztatják etekintetben a szerint, hogyan befolyásolják őket az elébük kerülő *beteges* esetek. Ezeknek pedig sohasem a coitus puszta ténye, hanem az enge-

detlenség, hitetlenség valamely más esete lehet az oka. Az Isten szerinti, normális esetek természetesen nem kerülnek orvos elé.

VI. A hitetlenség liberalizmusa.

1. A keresztyén ember számára mindig csak a hit útja a járható út. A hit sohasem komplikált, de mindig felfoghatatlan, kibírhatatlan és botránkoztató az értelem, ó-emberünk számára. Isten nem a tudatosan elkövetett bűn bocsánatának a „bizonyosságát", „békességét" ígéri ott, ahol az engedelmes hit békességét akarja nyujtani! E kettőt nem lehet felcserélni.

2. A hitből fakadó szeretet megért és helyesen tanácsol. A hitetlenség liberalizmusa sokakat megejtő álhumanizmussal beszél szeretetről, felelősségről, de mind csak azért, hogy egyén és házastársak számára megspórolja az újonnanszületés és a naponkénti megtérés elvitathatatlan döntését. Igaz, a földön ez a népszerű és szélesebb körben talál elfogadásra, mint holmi „vaskalapos" hit-teológia.

3. Gondoljunk Isten által megítélt és kipusztult magyar falvakra, melyekről a háború előtt oly sokat írtak. Ott is az okos születésszabályozással kezdődött a tragédia s valószínű minden konkrét esetben voltak „komoly" orvosi vagy egyéni, vagy szociális vélekedések. Nem, Isten igazságát nem hajszál választja el a Sátán féligazságától!

4. A házaséletnek az egész egyéniséget testileg-lelkileg meghatározó kapcsolatában természetes, hogy súlyos konzekvenciákkal járhat s jár is minden engedetlenség. Csak Isten tudja, hogy idegileg, fiziológiailag, casualiter mi minden komplikáció származik ebből. Az azután a bűn természetéből következik, hogy a hitetlenkedés egyik cselekedete maga után vonja a többit is. Ne felejtsük el, hogy nem abból származnak a bajok, hogy fogantatás történt, hanem egyéb bűneink miatt. Csak természetes a Sátántól, hogy azután bűnnel (fogamzásgátlással, magzatelhajtással stb.) akarja orvosolni a bűnt!

VII. A hit szava.

1. „A bölcseség kezdete Isten félelme." A hit fél Isten ellen cselekedni. Jobban mint bármitől: ordító oroszlántól, anyagi stb. nehézségektől, a szeretett hitvestárs egészségi állapotától... Ezért nem mer tenni Isten nyilvánvaló parancsa ellen: ne ölj, stb. És Isten kedvesen fogadja ezt a félelmet: „Erre tekintek én, aki szegény és megtörött lelkű és aki *beszédemet rettegi.*" (És. 66:2). És ezt a félelmet Isten mindig meg is áldja!

2. Azonban ez csak *kezdete* a bölcseségnek. Folytatása és végetnemérő örök perspektívájú folytatása az Isten szeretete annak minden teológiai tartalmával. Ez tud Krisztus szerelmében szerető mennyei Édesatyáról, akinek ölébe mint édesgyermekei szerető bizalommal hajthatjuk fejünket. Csak Krisztusban! Gazdag szerepe van itt az engedelmes hit sok bűntől megőrző áldásának épúgy, mint a Krisztusban nyert bűnbocsánatnak. Azonban a dolog természetéből következik, hogy kérdésünkben a hangsúly az előbbin van. Ezért nem ad az evangélikus lutheri teológia kazuisztikát, de ezért mutat útat — végső célkitűzésében — problémákat megoldó keresztyén házaséletre.

3. E nagykiterjedésű kérdésben a jelen kis hozzászólás sem igényelheti a teljességet. De annak irányában legalább concedálnia kell azt is, hogy természetesen rengeteg felelőtlenség és bűn húzódhatik meg konkrét esetekben a hit hangsúlyozása alatt is. Azonban sohase felejtsük, hogy ilyenkor sem a hit a bűn, és nem az Isten beszédének félelmét kell hatályon kívül helyezni, hanem a tényleg belopódzott és takargatott vétket.

Győri János

Néhány megjegyzés a hozzászóláshoz

Győri János hozzászólására lényeges válaszként egyszerűen utalok a májusi szám referátumaira, azon túl legfeljebb néhány megjegyzés kívánkozik ide:

1. Győri János nagyon komoly érvelése több helyen az egyke és a könnyelmű magzatelhajtás ellen irányul. Nem is kell szót vesztegetnünk arra, hogy a májusi számunkból megvilágosodó etikai álláspont egyiket sem veszi pártfogásába. Megjegyzem, hogy a „Ne ölj!" paranccsal csak a magzatelhajtás kérdése kapcsolható össze, mert „ölni" csak életet lehet.

2. Álláspontunk nem a gyermeket nem vállaló élvezethajhászás teológiai igazolása, hanem a „határesetek" lelkipásztori tanácsolása. Ilyen határeset pedig nem is olyan ritka, talán minden házaspár életében előfordul: adott esetben a gyermekvállalás a házastársért vagy a születendő gyermekért vagy a már élő gyermekekért való felelősségbe ütközik. Ebben a helyzetben a mindent az Istenre bízó gyermeki hit nem zárja ki a felelősséget, sem a fenti hozzászólásban nagyon háttérbe szorított agapét, a keresztyén szeretetet, sőt inkább magában foglalja.

Bármennyire is fáj az agapé emlegetése azoknak, akik törvényeskedő kegyességükben és saját hitük bűvöletében nem szeretnek tekintettel lenni a felebarátra, az igazság mégis az, hogy Jézus ismételten figyelmeztetett vallásos emberek tiszteletreméltó törvénybetartásával szemben a szeretetre (Máté 12, 1—13. stb.), arra az agapéra, amely a házasságban az erost és a sexust is magábavonja, s az egymással való közösségnek meg a másik szolgálatának eszközévé teszi.

3. Az exegetikai referátum előterjesztője Luthernek a következő mondását tette kritika tárgyává: „Nem számít, ha az édesanyák elnyűnek a gyermegszülésbe, sőt belehalnak; csak hadd haljanak bele, ezért vannak." Luthernek nem egyes mondásai vezetnek bennünket csalhatatlansági tekintéllyel, hanem teológiájának egészére figyelünk. A hitvallási iratok kritikája nélkül pedig nem lehet senki hitvalláshű evangélikus teológus.

4. A földi élet a bűn következtében bizony tartalmaz számtalan olyan helyzetet, amelyből *csak* bűnös út vezet tovább, — legfeljebb vannak, akik ezt nem látják. A májusi számunk közleménye éppen ezek szemét akarta nyitogatni, hogy meglássák a fogamzásgátlás bűnös útja mellett a szeretetlenség bűnös útját. — A földi élet megromlottságának teljes félreismerése, ha valaki azt állítja, hogy ami természet szerint történik, az egyszerűen „jó" és Isten szerint való. *A természet folyása nem Isten uralma a születések terén.* Mintha nyomortanyák felelőtlenül szaporodó családja 10—12 neveletlen, rongyos gyerekkel lenne e téren az Istennek való engedelmesség mintaképe (igaz, hogy nem is az önzésből fakadó, dédelgetett egyke vagy helyette a pincsikutya). Ezért nem hitetlenség, hanem a természet és a természetes élet megromlottságának alázatos elismerése a „korlátlan gyermekvállalás" felelőtlenségére való célzás. — Számoljunk jobban azzal, hogy az életünk legtisztábbnak látszó döntései és cselekedetei is bűnösök, sőt sokszor a leghívőbbnek látszó tett lehet nagyon is bűnös út. Ha tisztában látjuk az életünknek a bűnnel való összeszövődöttségét és bizonyos esetekben a kötelességek nyilvánvaló ütközését, akkor nem intézhetjük el olyan egykönnyen azt a felfogást, hogy bizony vannak utak — de nem minden út ilyen? —, amelyre csak a bűnbocsánat bizonyosságával lehet rálépni.

5. A szóbanforgó hazai hívő orvos — az etikai munkaközösség után nem sokkal — maga tanácsolta egy adott esetben az édesanya egészségi állapota miatt a kórházi műtéti beavatkozást. Kénytelen vagyok ezt megjegyezni, mert alig hiszem, hogy hívő magatartásnak lehetne fémjelezni azt, ha a ko-

moly orvosi megfontolást félretéve könnyelműen gondolkoznék adott esetben valaki a hit bizodalma címén. A hit merészségét és kockázatát e kérdésben is megáldja az Isten, de nem a hitre hivatkozó könnyelműséget, amely *a természetes szaporodást egyszerűen egynek veszi az Isten gondolkodásmentesen követendő parancsával.*

6. A Szentírást kissé kazuisztikusan kezeli a hozzászólás. Ezért állítja pl., hogy a Bibliában foglalt két önmegtartóztatási időszakon (a menstruáció és a szülés utáni 6 hét) kívül elvileg és általánosan többet nem lehet kimondani. Mintha a Biblia orvosi tanácskönyv lenne! S mintha nem lenne a Bibliával *e tekintetben* teljesen egyenértékű az a mai általános érvényű orvosi vélemény, amely a terhesség bizonyos időszakában is határozottan tiltja az érintkezést. — Általában a hozzászólás újra felveti a Biblia helyes használatának kérdését. A hozzászólásban szereplő több — látásom szerint — helytelen exegézisre nem térnek ki, mert ezeknek a helyeknek rövid magyarázatával a májusi számban már foglalkoztunk.

7. A hozzászóló azt gondolja, hogy az általa adott megoldás a hit engedelmességének és a belső békességnek a megoldása. Pedig nagyon sok esetben — éppen a lelkipásztor elé kerülő esetekben — ez a megoldás szeretetlenséghez, vagy a házassági közösség megtagadásához, vagy pedig a nemi érintkezésnek állandó kétségbeesésben és bűnmardosásban való folytatásához taszítja bele a pásztori útmutatásra várókat. Olyan „megoldás" ez, amely szépen mehet a hatodik vagy nyolcadik gyermekig, de akkor az agapé, a szeretet felelősségének alatt csődöt mond, amint arról valaki nemrégiben beszélt. (Normális házasságból legalább 10—12 gyermek — de több is — születhetnék, ha a házasfelek között megvan az igazi házassághoz hozzátartozó testi kapcsolat. Micsoda gyötrő megoldatlanságba taszítja bele a hozzászóló azokat, akik ezt nagyon is megfontolt, Isten előtt való felelősségből nem vállalják. Azok a hívők pedig, akik jó néhány gyermekig a hozzászóló álláspontját vallják, legtöbbször rájönnek később, hogy ezt a megoldást nem lehet végigvinni az életen át s megállnak a további gyermekvállalásban. Ezek az esetek is mutatják, hogy nem reális etikai tanácsról van szó, s e téren pedig a nem-reális etikai tanács állandó nyugtalanságra és képmutatásba vezet.) Olyan „megoldás" ez, amelynek igája alatt sok „hívő" férj felesége gyötrődött már. Olyan „megoldás" ez, amely azt hiszi, hogy van ebben a kérdésben a bűn átka alatt levő életben végső és teljes „megoldás" azon a „megoldatlanságon" kívül, amelyet *a bűnbocsánat és a felelős gyermekvállalás* jelent. Mert ez a látszólagos „megoldatlanság" a hívő ember számára az egyetlen megnyugtató megoldás. Ez pedig nem állítható szembe a hitnek bátor bizodalmával, hanem együttjár azzal.

8. Végül: a hozzászóló megfeledkezett arról, hogy az eredményösszegezés a „határesetben" adódó válaszútnak nemcsak az egyikét, hanem a másikát is bűnösnek mondotta, azt is, amely inkább választja a szeretetlenséget. El tudom képzelni, hogy valaki adott esetben Isten előtti felelősséggel erre a „felelőtlen" útra lép, de akkor ne abban a színben tegye, mintha ő most az Isten tökéletes gyermekeként járná az engedelmesség útját, hanem nagyon alázatosan, csak a bűnbocsánatban és az Istennek mindent jóra fordítani tudó kegyelmében bizakodva.

Attól félek, hogy a nagyon komoly és mély hitből fakadó, tanulságos, de mégis egyoldalú (a komoly hit is sokszor tévedhet s ezért nem jó a „hit teológiájára" ráállítani az életet a referátumokban képviselt „ige teológiája" helyett, — mert ez a reformátori, hiszen a hit nem autonóm szerv), hozzászólás sokakban a hozzászóló szándéka ellenére csak növeli azt a képmutatást és tanácstalanságot, ami e kérdés körül általánosan lappang, s amiért sok komoly lelkipásztor örömmel fogadta a Lelkipásztor májusi számának őszinte, nyílt kérdésfeltárást és a reáadott keresztyén választ. *Szerkesztő.*

Visszatekintés a lelkészkonferenciákra

Konferenciákban gazdag nyár végére érkeztünk. Talán tanulságos lesz önmagunk számára, ha a lefolyt lelkészkonferenciák programmjait áttekintjük. A *bibliciz*tás és az *időszerűség* két vonása figyelhető meg rajtuk. Időrendben vesszük sorra őket.

A fóti háromnapos *segédlelkészi konferencia* néhány főbb témája: Mint látjuk mi az egyházat? A református segédlelkészkonferencia anyaga és eredményei. Szemléltetés a keresztyén tanításban. 1950—51 a világkeresztyénségben. Az egyház jövője és a jövő egyháza. — Az esti evangélizáción az első pünkösdi prédikáció került sorra: Az első prédikáció titka, tartalma, gyümölcse címen.

A *pesti közép egyházmegye* négynapos ceglédi lelkészevangélizációján a reggeli áhitatok Jákob küzdelmével foglalkoztak (I. Mózes 32, 1—33, 16.): Szemben emberekkel — vagy Istennel? (Aggasztó helyzet. Váratlan küzdelem. Legyőzött győztes. Megtalált testvér.) Az evangélizáló előadások az antiochiai gyülekezet munkásaival kapcsolatosan a szolgálatnak személyi kérdéseit mutatták meg, főképpen a szolgálatra való alkalmasság, a szolgatársakhoz való viszony és a küldetésben való engedelmesség vonalán. Megbeszélések: Gyülekezeti látóhatár. (Elvesztett alkalmak — új lehetőségek. Jelentkező ébredés — sürgető gyülekezetnevelés. Szolgálati önvizsgálat — erősebb felkészülés.)

A *fejér-komáromi egyházmegye* lelkészi munkaközösségi konferenciáján az előadások „Papi bűnök teológiai kibúvói" címen hangzottak: 1. Simul iustus, simul peccator. 2. Szolgálatunk objektivitása. 3. Törvény vagy evangélium.

A *dunántúli körzeti lelkészevangélizációk* tavaly szolgálati, az idén egyéni jellegű evangélizáló témákat öleltek fel, azzal a felismeréssel, hogy a kettő nem különíthető el s ezért a személyes hitélet területén mozgó lelkészevangélizáció a szolgálatra nézve is megtermékenyítő hatású és fordítva. Az evangélizáló előadások címe: Növeljed a mi hitünket! (Holt hit. Jakab 2, 17. Kételkedő hit. Ján. 20, 25. Rövid életű hit. Máté 13, 20—21. Kis hit. Máté 8, 26. Tiszta lelkiismeretű hit. I. Tim. 3, 9. Megdícsért nagy hit. Máté 8, 10; 15, 28. Megtartó hit. Máté 9, 22. Növeljed a mi hitünket! Luk. 17, 5.) Megbeszélések: Időszerű egyházi kérdések. (1. Az írás ihletettsége. 2. A pásztori szolgálat horizontja. 3. Új próbálkozások anyagiak terén.)

A *soproni lelkésztovábbképző konferencia* lefolyását lapunk már közölte. (Július-augusztusi szám. 349. o.)

A *nógrádi teológiai konferencia* áhitatsorozata: Papi szolgálatom elkoptatott igéi. (IV. Móz. 6, 22—27. II. Kor. 13, 13. Az „Ámen". I. Kor. 1, 3. Zsolt. 124, 8.) Egyik előadássorozat: Luther legidőszerűbb mondanivalói (Isten igéje és a Szentírás. Az egyház és a gyülekezet. Luther és a gazdasági kérdések.) Másik előadássorozat: Hitvallási irataink legidőszerűbb mondanivalói (A jelenvaló élet, „Megbocsátom bűneidet", Urunk a Jézus Krisztus). Harmadik előadássorozat: Törvény és evangélium — az üdvösségtörténetben, a személyes életünkben, az utolsó ítéletben.

A *gyenesdiási országos lelkészevangélizáció* előadássorozata: Korinthus, a bajok városa (az első korinthusi levél). 1. Bölcsek viszálykodása. 2. Szentek durva vétkei. 3. Kíméletlen szabadság. 4. Éktelen istentisztelet. 5. Elakadt adomány. 6. Reménység — a sírig. Reggeli áhitatok „Papi örömök" címen: Jeremiás öröme, Keresztelő János öröme, Pál apostol öröme. Esti áhitatok a napi Losung alapján.

Azok a lelkésztestvérek, akik ezek közül a konferenciák közül egyen vagy többen résztvettek, arról tanuskodhatnak, hogy Isten különös áldása fűződik a testvéri találkozásnak, közös kérdéseink megbeszélésének és min-

denekfelett az ige erőteljes hangzásának, az úrvacsora vételének és az együttes imádkozásnak ezekhez az alkalmaihoz. Nem lehetünk eléggé hálásak az Istennek, hogy az elmult nyáron is ilyen sokféle lehetőséget nyujtott papok közös elcsendesedésére. Bizonyos, hogy megszegényítette magát, aki nem élt a lehetőséggel.

Továbbra is készülnek ilyen alkalmak itt is és ott is egyházunkban. Akik már kóstoltak valamit az együttes elcsendesedések áldásaiból, azokat hivogatás helyett elég a konferenciák ízére emlékeztetni, a többiek számára pedig legyen biztatás a lelkészkonferenciákon résztvettek örvendező tapasztalata.